

Pyhäjärvi

Ehkäpä —

Päihteetön Pyhäjärvi

Ehkäisevän päihdetyön malli

Hyvinvointilautakunta

30.6.2022 §111, 16.11.2023 §119

Sisällys

JOHDANTO.....	2
EHKÄISEVÄÄ PÄIHDETYÖTÄ OHJAAVA LAINSÄÄDÄNTÖ	5
EHKÄISEVÄN PÄIHDETYÖN RAKENTEET IKÄKAUSITTAIN	7
Lapset: varhaiskasvatus ja neuvolat	7
Lapset ja nuoret: perusopetus.....	9
Nuoret: toinen aste	10
Työikäiset.....	11
Ikääntyneet.....	12
EHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ PALVELUALOITTAIN JA SIDOSRYHMITÄIN	13
Liikuntapalvelut	13
Kulttuuripalvelut.....	14
Nuorisopalvelut	14
Tekniset palvelut	15
Yhteistyö Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen kanssa	15
Kunnan tupakkavalvontaviranomaisen rooli ehkäisevässä päihdetyössä.....	16
Yhteistyö yhdistysten kanssa.....	16
Yhteistyö poliisin kanssa.....	17
Yhteistyö evankelisluterilaisen seurakunnan kanssa	17
VAIKUTTAVAA VIESTINTÄÄ PÄÄTÖSTEN JA VALINTOJEN TUEKSI	19
LÄHTEET	21
LIITTEET.....	22
Liite 1: Ehkäisevän päihdetyön toimet Pyhäjärvellä -lomake.....	22
Liite 2: Indikaattoritieto.....	22

JOHDANTO

Päihteet ovat aineita, joita ihmiset nauttivat niiden mielihyvää tuottavan tai huumausainevaiikutuksen vuoksi. Päihteillä tarkoitetaan alkoholia, sen korvikkeita, huumausaineita ja päihtymistarkoitukseen käytettyjä lääkkeitä.

Päihteidenkäyttö aiheuttaa psykologisia, terveydellisiä ja yhteiskunnallisia haittoja. Ne ilmenevät elimistöllisinä sairauksina, päihtymystilasta johtuvina ongelmina, tapaturmina ja päihderiippuvuuksina. Päihderiippuvuuden keskeisiä piirteitä kutsutaan yleisesti addiktioksi. Sillä tarkoitetaan yksilön pakonomaista ja hallitsematonta päihteiden käyttöä, johon liittyy voimakas päihteiden himo, päihteiden muodostuminen elämän keskipisteeksi ja käytön jatkuminen koetuista haitoista huolimatta. Alkususäyksen addiktion kehittymiselle antaa päihteiden aikaansaama aivojen palkitsemisjärjestelmien toistuva aktivoituminen. Mekanismi toimii vastaavalla tavalla myös esimerkiksi sosiaalisen median riippuvuuden synnyssä. Pitkäaikaisen päihteiden käytön myötä etuotsalohkon toiminnanohjaus heikkenee ja aivojen stressijärjestelmät herkistyvät. Nämä muutokset johtavat negatiivisiin somaattisiin ja affektiivisiin tiloihin, joita päihdekäytön jatkamisen koetaan lievittävän. Syntyy noidankehä.

Päihteiden käytön on arvioitu olevan yksi keskeisimmistä terveyttä ja turvallisuutta vaarantavista tekijöistä länsimaissa. Esimerkiksi alkoholin ja tupakan tiedetään olevan yhteydessä lukuisiin sairauksiin, kuten sydän- ja verisuonisairauksiin, syöpään sekä aivo- ja sikiövaurioihin. Suomessa kuoli vuonna 2021 yli 2 000 henkeä alkoholiperäisten syiden takia. Heistä yli puolet menehtyi alkoholin aiheuttamiin maksasairauksiin.

Alkoholi on yleisin Suomessa käytetty päihde: sitä käyttää yhdeksän kymmenestä aikuisesta suomalaisesta. Suurimmalla osalla kyse on kohtuukäytöstä, mutta arviolta viidennes suomalaisista työikäisistä miehistä juo viikossa yli riskirajan eli 24 annosta alkoholia. Naisten ja nuorten tyttöjen päihteiden käyttö on kasvanut, mutta edelleen naiset juovat käytetystä alkoholista vajaan kolmanneksen siitä, mitä miehet juovat. Alkoholijuomien kokonaiskulutus väheni vuonna 2022 vuoteen 2021 verrattuna 1,2 prosenttia. Pidemmällä aikavälillä tarkasteltuna kokonaiskulutus on pääsääntöisesti vähentynyt vuodesta 2007 lähtien.

Alkoholiperäisiin syihin kuoli Suomessa vuonna 2021 yhteensä 1646 henkilöä, määrä pieneni 70 henkilöllä vuoteen 2020 verrattuna. Huumausaineisiin kuoli 287 henkilöä vuonna 2021 (258 vuonna 2020). Eniten lisääntyivät 30–44-vuotiaiden kuolemat. Pidemmällä aikajänteellä erityisen huolestuttavaa on kuolemien lisääntyminen nuorimmissa ikäryhmissä. Onkin syytä huomioida, että ylipäätään päihteiden haitat eivät jakaudu tasaisesti eri väestöryhmien kesken. Suomessa alkoholikuolleisuus on noin kolme kertaa yleisempää vähiten koulutettujen keskuudessa korkeammin koulutettuihin verrattuna. Alkoholikuolleisuusriski on suurin pitkäaikaistyöttömillä ja työikäisillä eläkeläisillä.

Alkoholiperäiset maksasairaudet ovat suomalaisten uusi kansantauti, joka yleistyy samaan aikaan kun kuolleisuus esimerkiksi sydän- ja verisuonitauteihin vähenee. Alkoholinkäytön kustannukset kulut terveydenhuollolle ovat lisääntyneet rajusti. Vuosina 2016–2020 terveydenhuollon alkoholisairauksiin liittyvät kustannukset kasvoivat vähintään 30 prosenttia. Alkoholisairauksien vuoksi rekisteröitiin yli 97 000 hoitovuorokautta vuonna 2021. Pelkästään julkiselle sektorille kohdistuva taloudellinen kuormitus näiden riippuvuutta aiheuttavien aineiden ja toimintojen vuoksi lähentelee kahta miljardia euroa. Alkoholin riskikäyttö lisää useamman eri päihteen sekä ongelmallisen rahapelaamisen samanaikaiskäyttöä (sekakäyttö) iästä ja sukupuolesta riippumatta. Sekakäytön kaksi suosituinta aineyhdistelmää ovat alkoholi ja kannabis sekä alkoholi ja lääkkeet.

Yhä useammalla suomalaisella on omakohtaista kokemusta huumeista. Yleisimmin kokeiltu tai käytetty huume on kannabis. Kannabiskokeilut ovat nelinkertaistuneet suomalaisessa väestössä vuoden 1992 kuudesta prosentista 29 prosenttiin vuonna 2022. Myös muita huumeita joskus elämänsä aikana kokeilleita on vuonna 2022 aiempaa enemmän, joskin osuudet jäävät huomattavasti kannabista matalammalle tasolle. Toiseksi yleisintä (8 %) on lääkkeiden käyttö ei-lääkinnällisiin tarkoituksiin, mikä on pysynyt melko tasaisena 2000-luvulla. Myös stimulanttien (esimerkiksi amfetamiini, ekstaasi ja kokaiini) kokeilut ovat yleistyneet. Niitä on kokeillut seitsemän prosenttia (alle viisi prosenttia vuonna 2018).

Huumeiden kokeilu ja käyttö on yleisintä 25–34-vuotiailla nuorilla aikuisilla. Tämän ikäryhmän vastaajista 47 prosenttia ilmoitti käyttäneensä jotain huumetta joskus elämässään, ikäryhmän miehistä huumekokemuksia oli yli puolella (54 %). Vuosien 2018 ja 2022 välillä huumekeilut ja käyttö ovat yleistyneet suhteellisesti eniten vanhimmissa ikäryhmissä (35–44- sekä 45–69-vuotiailla) ja erityisesti näiden ikäryhmien miehillä.

Asenteissa ja mielipiteissä on tapahtunut huomattavia muutoksia. Kannabiksen kokeiluun ja käyttöön liittyvät riskikäsitykset sekä mielipiteet huumeiden käytön rangaistavuudesta ovat lientyneet, ja aikaisempaa useampi suhtautuu myönteisesti kannabiksen laillistamiseen. Ylipäätään tulosten pohjalta voidaan todeta, että väestön suhtautuminen huumeisiin on muuttunut. Vuosien 1996 - 2022 välinen trendi on selkeä: mielipiteet kannabiksen kokeiluun ja käyttöön liittyviä riskejä kohtaan ovat lieventyneet, kun taas suhtautuminen viikoittaisen humalajuomisen ja säännöllisen tupakoinnin riskeihin on tiukentunut. Vuonna 2022 kannabiksen säännöllisen käytön riskejä vähäisenä pitäviä suomalaisia on jo enemmän kuin viikoittaisen humalajuomisen riskejä vähäisenä pitäviä. Suhtautuminen esimerkiksi heroiinin kokeiluun on kuitenkin pysynyt kielteisenä.

Tilastot eivät kuitenkaan kerro koko totuutta haitoista. On vaikea mitata vaikkapa sitä, miten paljon esimerkiksi alkoholin nauttiminen aiheuttaa unihäiriöitä, vatsavaivoja tai masennusta. Vanhemman päihdeongelman vaikutukset näkyvät lapsen terveydessä ja kehityksessä sekä ylipäätään perheyhteisön dynamiikassa. Vanhemman päihdeongelma voi lisäksi aiheuttaa lapsen sosiaalista eristäytymistä, kaveri- ja ystävyysuhteiden vähäisyyttä ja koulukiusaamista. Vaikka päihteenkäyttö ei automaattisesti siirry sukupolvelta toiselle, lapselle välittyvä emotionaalinen kuormitus, turvattomuus sekä reagoitavat ja toimintamallit ovat ylisukupolvisia haasteita, joihin pääseminen kiinni tilastodatan avulla on hankalaa. Voidaankin todeta, että päihteenkäytössä yksilön, perheen ja yhteiskunnan näkökulma kietoutuvat toisiinsa ajallisessa jatkumossa.

Myös raha- ja digipelihaittojen ehkäisy on päihdetyötä. Rahapelaamiseen kulutetun rahan määrää tarkasteltaessa Suomi on kärkimaita Euroopassa. Suomalaiset hävisivät Veikkauksen mukaan 1,69 miljardia euroa yksinoikeusjärjestelmän puitteissa toimeenpantuihin rahapeleihin vuonna 2019. Suosituimpia rahapelejä ovat lotto, arvat ja rahapeliautomaatit. Miehet pelaavat rahapelejä naisia useammin. Naisista 75 prosenttia ja miehistä 82 prosenttia oli pelannut rahapelejä edeltävän vuoden aikana. Yleisintä pelaaminen on 25–44-vuotiaiden ikäryhmissä. Noin 11 prosenttia väestöstä eli 397 000 henkilöä pelasi riskitasolla eli heille aiheutui pelaamisesta yksittäisiä, lieviä haittoja. Lisäksi kolmella prosentilla väestöstä eli noin 112 000 henkilöllä oli rahapeliongelma. Näistä ongelman vakavin muoto, todennäköinen rahapeliiriippuvuus, oli 1,4 prosentilla eli noin 52 000 henkilöllä. Läheisen peliongelma koskettaa lähes 800 000 henkilöä, ja määrä on kasvanut jatkuvasti.

Digitaalisilla peleillä tarkoitetaan sellaisia video-, konsoli-, tietokone- tai mobiilipelejä, joita ei pelata rahasta. Vuonna 2019 lähes puolet (47 %) suomalaisten rahapelaaminen -kyselyyn vastaajista oli pelannut digitaalisia pelejä 12 viime kuukauden aikana (naiset 42 %, miehet 52

%). Digitaalinen pelaaminen oli yleisintä nuorilla vastaajilla: 15–17-vuotiaista 85 prosenttia oli pelannut digipelejä 12 viime kuukauden aikana. Opiskelijoista digipelaajia oli 81 prosenttia, eläkkeellä iän tai työvuosien perusteella olevista digipelejä oli pelannut 17 prosenttia.

Suomalaisten rahapelaaminen -kyselyssä yksittäisiä haittoja kartoitettaessa korostuivat pelaamiseen käytetyn ajan lisääntyminen, pako arjen muista osa-alueista digipelaamisen pariin ja pelaamisen jatkuva ajattelu. Elämönhallintaan liittyviä haittoja voi esiintyä digipelaamisen liiallisen yhteydessä. Useimmiten kyseessä ovat lievät haitat, kuten satunnaisesti pelaamisen vuoksi liian lyhyiksi jäävät yöunet, mikä puolestaan vaikuttaa esimerkiksi koulunkäyntiin ja keskittymiskykyyn. Elämönhallintataitojen rooli kasvaa merkittävämmäksi, kun siirrytään lapsuudesta nuoruuteen ja vapaus päättää omasta ajankäytöstä lisääntyy. Ongelmallinen digipelaaminen yksin ei ollut yhteydessä rahapelaamiseen, mutta rahan käyttö digipelaamisen yhteydessä, esimerkiksi niin sanottu loot box -ilmiö, kasvattaa riskiä siirtyä pelaamaan rahapelejä. Digipelaaminen tunnistetaan nyt rahapelaamisen lailla toiminnaksi, joka voi aiheuttaa riippuvuutta.

Myös sosiaalisen median eli somen käyttö voi aiheuttaa riippuvuutta. Someriippuvuus määritellään tilaksi, jossa henkilö on liioitellun huolestunut siitä, mitä sosiaalisessa mediassa tapahtuu (*fear of missing out* eli FOMO). Tarve käyttää sosiaalista mediaa on pakonomainen, ja sille uhrataan niin paljon aikaa ja energiaa, että siitä aiheutuu haittaa muille aktiviteeteille, opinnoille, työlle, ihmissuhteille tai psyykkiselle terveydelle ja hyvinvoinnille. Someriippuvuus on yhdistetty muihin mielenterveyden häiriöihin, kuten masennukseen, ahdistukseen, pakko-oireiseen häiriöön sekä muun muassa aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriöön.

Kansainvälisten vertailututkimusten perusteella on arvioitu, että someriippuvuutta esiintyy noin 2–5 prosentilla verkkoyhteisöpalvelujen käyttäjistä. Suomalaisista 16–89-vuotiaista tähän joukkoon kuuluisi yhteensä noin 55 000 - 140 000 henkeä, 16–34-vuotiaiden osalta someriippuvuus puolestaan koskisi 23 000 - 57 000 suomalaista. Tätä nuorempien osalta validia tutkimusta ei vielä ole käytössä.

Seuraavaksi esitellään ehkäisevää päihdetyötä ohjaavaa keskeistä lainsäädäntöä, kuntien ja hyvinvointialueiden yhteisiä tehtäviä sekä valtakunnallisen toimintaohjelman painopisteitä. Tämän jälkeen tarkastellaan ehkäisevän päihdetyön rakenteita Pyhäjärvellä sekä kuvataan EPT-toimintaa eri ikäkausina.

Suojaavat ja riskitekijät ovat esitelty ikäkausien yhteydessä. Suojaava tekijä on yksilön, yhteisön tai yhteiskunnan piirre, joka ehkäisee tai vähentää riskiä päihteiden, tupakka- ja nikotiinituotteiden käytön tai rahapelaamisen aloittamiseen tai ongelmien syntyyn. Riskitekijä on yksilön, hänen lähisuhteidensa, yhteisönsä tai yhteiskunnan ominaisuus, tilanne tai tapahtuma, joka tietyissä olosuhteissa tai tietyissä ryhmissä lisää jonkin tietyn häiriön tai ongelman todennäköisyyttä.

Ikäkausien jälkeen on vuorossa Pyhäjärven kaupungin ehkäisevän päihdetyön kannalta keskeisimpien toimialojen ja yhteistyötahojen periaatteiden ja toiminnan kuvaukset. Lopuksi käsitellään viestinnän roolia ehkäisevässä päihdetyössä ja siihen liittyviä linjauksia. EPT-suunnitelman liitteenä on lomakepohja, jota käytetään ehkäisevän päihdetyön vuosittaisten toimien suunnitteluun ja raportointiin.

EHKÄISEVÄÄ PÄIHDETYÖTÄ OHJAAVA LAINSÄÄDÄNTÖ

Ehkäisevää päihdetyötä ohjaa laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä (523/2015 ja 549/2022). Siihen sovelletaan lisäksi lakia sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021) liittyen kunnan hyvinvoinnin ja terveydenedistämistyön suunnitteluun, raportointiin sekä yhteistyöhön hyvinvointialueen kanssa. Muita keskeisiä lakeja ovat alkoholilaki (1102/2017), huumausainelaki (373/2008), tupakkalaki (549/2016) sekä laki hyvinvointialueesta (611/2021).

Ehkäisevä päihdetyö on kunnan lakisääteistä perustyötä ja osa hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä. Sillä ehkäistään ja vähennetään alkoholin, tupakka- ja nikotiinivalmisteiden ja huumeiden käyttöä ja ongelmallista rahapelaamista sekä niistä aiheutuvia terveydellisiä, sosiaalisia ja yhteiskunnallisia haittoja.

Ehkäisevän päihdetyön tavoitteena on ehkäistä ja vähentää päihteiden käytön aiheuttamia haittoja niin päihteiden käyttäjille, heidän läheisilleen kuin yhteiskunnalle. Työn tavoitteena on lisätä ymmärrystä päihteiden käytöstä ja niihin liittyvistä ilmiöistä sekä edistää perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista päihteisiin liittyvissä asioissa.

Kunnan tehtävät:

Ehkäisevä päihdetyö on osa hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä, mikä on sekä kunnan että hyvinvointialueen lakisääteinen tehtävä. Kunnalla on ensisijainen vastuu hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä siltä osin kuin tämä tehtävä kytkeytyy kunnan muihin lakisääteisiin tehtäviin. Hyvinvointialueella puolestaan on ensisijainen vastuu hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä siltä osin kuin tämä tehtävä kytkeytyy sen muihin lakisääteisiin tehtäviin.

Kunnan on strategisessa suunnittelussaan asetettava hyvinvoinnin ja terveyden edistämislle tavoitteet ja määriteltävä tavoitteita tukevat toimenpiteet. Kunnan on seurattava kuntalaisten elinoloja, hyvinvointia ja terveyttä sekä niihin vaikuttavia tekijöitä alueittain ja väestöryhmittäin. Kuntalaisten hyvinvoinnista ja terveydestä sekä niihin vaikuttavista tekijöistä ja toimenpiteistä on raportoitava valtuustolle vuosittain. Lisäksi kunnassa on valmisteltava valtuustokausittain hyvinvointikertomus ja -suunnitelma.

Kunnan on toimittava hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä yhteistyössä hyvinvointialueen kanssa ja tuettava sitä asiantuntemuksellaan. Lisäksi kunnan on tehtävä yhteistyötä kunnassa hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä tekevien muiden julkisten toimijoiden, yksityisten yritysten ja yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa. Sen on myös edistettävä hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä tekevien järjestöjen toimintaedellytyksiä ja vaikutusmahdollisuuksia.

Päävastuu ehkäisevästä päihdetyöstä kuuluu kunnalle. Kunnalla on kokonaisvastuu alueensa ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä, vaikka sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut sekä niissä toteutettava ehkäisevä päihdetyö ovat siirtyneet kunnilta hyvinvointialueelle vuoden 2023 alusta alkaen.

Kunta huolehtii ehkäisevän päihdetyön tarpeenmukaisesta organisoinnista alueellaan ja nimeää ehkäisevän päihdetyön tehtävistä vastaavan toimielimen. Kyseinen toimielin vastaa siitä, että kunnan EPT on ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä annetun lain mukaista, moniammatillista ja pitkäjänteistä.

Yhteiset EPT-tehtävät hyvinvointialueen kanssa:

Kunnilla ja hyvinvointialueilla (sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa) on yhtäläiset ehkäisevän päihdetyön tehtävät. Kunnan ehkäisevän päihdetyön toimielimen ja hyvinvointialueen tehtävät ovat seuraavat:

1. Huolehtia päihdeolojen seurannasta alueellaan ja niitä koskevasta tiedotuksesta.
2. Huolehtia siitä, että päihdehaittojen vähentämisestä koskevaa tietoa tarjotaan yksityisille henkilöille ja koko väestölle.
3. Lisätä ja tukea päihdehaittoja ehkäisevien toimien osaamista kaikissa tehtävissään.
4. Esittää ja edistää ehkäisevän päihdetyön toimia hallinnossaan, kunnassa erityisesti sivistys-, liikunta- ja nuorisotoimissa sekä elinkeinotoimissa.
5. Huolehtia siitä, että 1–4 kohtien toimet sovitetaan yhteen kunnan ja hyvinvointialueen yhteistyössä sekä poliisin, alkoholilain ja tupakkalain noudattamisen valvonnan, elinkeinon ja erityisesti ehkäisevään päihdetyöhön osallistuvien yleishyödylliseen yhteisöjen ehkäisevään päihdetyöhön kuuluvien ja sitä tukevien toimien kanssa.

Lisäksi hyvinvointialueen ja kunnan tulee ehkäisevän päihdetyön yhteydessä edistää asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia päihdeiden aiheuttamia haittojen vähentämiseksi viranomaisyhteistyöllä, viranomaisille annettaville lausunnoilla sekä omilla toimillaan. Kuntien, hyvinvointialueen ja muiden toimijoiden tiivis yhteistyö on tärkeää, jotta alueella tehtävästä ehkäisevästä päihdetyöstä syntyy jouheva kokonaisuus.

Ehkäisevän päihdetyön valtakunnallisen toimintaohjelman painopisteet

Sosiaali- ja terveysministeriön Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma (2015–2025) tukee ehkäisevän päihdetyön järjestämistä koskevan lain toimeenpanoa kunnissa. Pitkäjänteiseen työhön kannustava toimintaohjelma antaa kuntien ja alueiden ehkäisevän päihdetyön tekijöille, työn johdolle sekä tätä työtä tukeville toimijoille vinkkejä vaikuttavan ja laadukkaan ehkäisevän päihdetyön toteuttamiseksi.

Tavoitteena on tehostaa työtä kuudelle painopisteelle asetettujen tavoitteiden ja kehittämis-kohteiden avulla:

- 1) Ehkäisevän päihdetyön valtakunnalliset, alueelliset ja paikalliset rakenteet ovat kunnossa.
- 2) Haitoista viestitetään tutkittuun tietoon perustuen yksilöiden valintojen ja sosiaali- ja terveyspolitiikan tueksi.
- 3) Riskikäyttö ja haitat tunnistetaan ja tukea tarjotaan varhaisessa vaiheessa.
- 4) Paikallista alkoholi-, tupakka- ja rahapelipolitiikkaa toteutetaan suunnitellusti ja laajassa yhteistyössä.
- 5) Haittojen ehkäisyyn panostetaan lähiyhteisöissä.
- 6) Ammattilaisilla on riittävästi ehkäisevän päihdetyön osaamista.

EHKÄISEVÄN PÄIHDETYÖN RAKENTEET IKÄKAUSITTAIN

Ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä koskevan lain (523/2015, 5§) mukaan kunnan tulee asettaa ehkäisevästä päihdetyöstä vastaava toimielin. Pyhäjärven kaupunginhallitus on 21.2.2022 nimennyt ehkäisevästä päihdetyöstä vastaavaksi toimielimeksi hyvinvointilautakunnan. Ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilönä toimii hyvinvointijohtaja.

Pyhäjärvellä on perustettu moniammatillinen ehkäisevän päihdetyön työryhmä (EPT-työryhmä), johon kuuluu edustajia Pyhäjärven kaupungilta, Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue Pohteesta, Pyhäjärven evankelisluterilaisesta seurakunnasta sekä Oulun poliisilaitoksen Haapajärven yksiköstä. Pyhäjärven kaupungissa ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilönä toimii hyvinvointijohtaja.

Pyhäjärvellä ehkäisevää päihdetyötä tekevien toimijoiden joukko on suuri. Tämä suunnitelma kokoaa yhteen tahoja, jotka ovat konkreettisesti mukana yhteistyöverkostona. Suunnitelman keskeinen sisältö on toimintamallien kuvaus sekä EPT:hen liittyvän informaation tarjoaminen. Suunnitelma sisältää myös vuosikelloa jäsentävän lomakepohjan. EPT:n tavoitteista ja tuloksista raportoidaan hyvinvointikertomuksen vuosiraportin yhteydessä.

Ehkäisevän päihdetyön mallia on ollut valmistelemassa moniammatillinen ehkäisevän päihdetyön työryhmä. Lisäksi valmistelussa on kerätty tietoa Pohteen eri yksiköistä sekä kaupungin ja hyvinvointialueen yhdyspintatyön kannalta keskeisistä yhteistyöverkostoista, varhaiskasvatuksen, perusopetuksen sekä toisen asteen edustajilta, kaupungin liikunta-, nuoriso-, kulttuuripalveluiden ja teknisten palveluiden työntekijöiltä sekä Pyhäjärven evankelisluterilaiselta seurakunnalta.

Lähtökohtaisesti hyvä ja vaikuttava ehkäisevä päihdetyö on aina monialaista ja eri ikäkaudet kattavaa. Eri elämäntilanteissa riski- ja suojaavat tekijät ovat erilaisia. Erilaiset siirtymävaiheet, kuten koulun aloitus, yhdeltä kouluasteelta seuraavalle siirtyminen, lapsuuden kodista pois muuttaminen, perheen perustaminen, avioero, työttömyys tai eläkkeelle siirtyminen ovat erityisen tärkeitä ehkäisevälle päihdetyölle.

Lisäksi EPT-työssä otetaan huomioon päihdeongelman ylisukupolvisuus ja moniulotteisuus eli kietoutuminen muihin psykososiaalisiin ongelmiin ja toimintamalleihin niin vanhempien kuin jälkeläisten kohdalla. Vastaavasti huomioidaan myös se, että sekä päihteiden käyttö että kuntoutuminen toteutuvat perheen, suvun ja yhteisön konteksteissa, joissa yksilölliset ja yhteiskunnalliset tekijät ja ulottuvuudet kietoutuvat toisiinsa.

Lapset: varhaiskasvatus ja neuvolat

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia (varhaiskasvatuslaki). Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018) mukaan varhaiskasvatuksen varhaiskasvattajien ja lasten huoltajien välisellä yhteistyöllä on merkittävä rooli lapsen näkökulmasta. Onnistunut yhteistyö tukee lapsen tervettä ja turvallista kasvua, kehitystä ja oppimista. Pyhäjärvellä varhaiskasvatus on ollut maksutonta 1.8.2020 alkaen. Tämä osaltaan lisää lasten tasavertaista mahdollisuutta osallistua varhaiskasvatuksen toimintaan. Varhaiskasvatus tavoittaa Pyhäjärvellä

suurimman osan alle kouluikäisistä lapsista ja lapsiperheistä.

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumisista tulevaisuuteen. Lasten kanssa pohditaan heidän hyvää oloaan edistäviä ja haittaavia tekijöitä. Lapsia opetetaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään omia tunteitaan. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja kasvattajat auttavat lapsia tunteiden ilmaisussa ja säätelyssä. Erilaisten tunnetilojen käsittelyä voi harjoitella satujen, leikin, draaman ja muun luovan ilmaisun keinoin.

Pyhäjärven kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa painotetaan turvallisuuskasvatusta. Turvallisuuskasvatus vahvistaa lapsen itsearvostusta ja itseluottamusta. Turvallisuuskasvatus edistää lapsen tunne- ja vuorovaikutustaitoja ja hyviä kaverisuhteita. Se lisää lasten valmiuksia suojella itseään turvallisuutta uhkaavissa ja hämmentävissä kiusaamisen, alistamisen, väkivallan ja ahdistelun tilanteissa.

Turvallisuuskasvatus ohjaa lapsia kertomaan huolistaan luotettavalle aikuiselle. Sen sisällöt tuodaan lapsille myönteisessä valossa lapsen ikä- ja kehitystaso huomioiden. Turvallisen ja hyväksyvän ilmapiirin luominen on varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävä. Hyvän yhteishengen ylläpitäminen ja keskinäinen tuki muodostavat kasvatusilmapiiristä sellaisen, että turvattomuutta tuovista asioista olisi lapsen helppo kertoa ja siihen voidaan puuttua.

Pyhäjärven varhaiskasvatuksessa on käytössä Friends-ohjelma. Varhaiskasvatuksen sosionomi käy ohjelman läpi kaikkien 5-vuotiaiden kanssa sekä eskari kerhotoiminnassa mukana olevien lasten kanssa. Friends-ohjelma edistää lapsen sosioemotionaalista hyvinvointia sekä opettaa lapsille tärkeitä selviytymis- ja ongelmanratkaisutaitoja. Nämä taidot vahvistavat tunne-elämän kestävyttä, mikä auttaa lapsia käsittelemään stressiä sekä antaa heille valmiuksia kohdata erilaisia arkipäivän haasteita ja vaikeita tilanteita.

Pyhäjärven varhaiskasvatuksessa erikseen toimintamalli, jos havaitaan, että alkoholinkäyttö vaarantaa lapsen turvallisen arjen. Mikäli varhaiskasvatuksessa tunnistetaan päihdeongelmia kotona kohtaava lapsi, huoltajien kanssa syntynyt luottamuksellinen suhde antaa mahdollisuuden tukea lasta ja ohjata ja kannustaa huoltajia hakeutumaan tuen piiriin.

Lisäksi varhaiskasvatuksessa toimii moniammatillinen lapsen kasvuntukiryhmä (yhteistyössä mukana muun muassa neuvola, lapsiperhepalvelut ja perheneuvola), jossa perheen tai kasvattajien esiin nostama huoli voidaan ottaa puheeksi yhteistyössä moniammatillisessa verkostossa. Lisäksi varhaiskasvatuksen sosionomien työnkuvaan kuuluu läheisesti lapsen huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö ja palveluohjaus.

LAPSET		
	Suojaavat tekijät	Riskitekijät
Varhaiskasvatuksessa	Vanhemmuuden tuki	Epäluottamus tai muu yhteistyön rakoilu varhaiskasvatuksen ja kodin välillä
	Positiivisten tunnetaitojen opettelu	
	Toimiva arki ja turvalliset aikuiset	
	Ilon ja onnistumisen kokemukset	
Kotona	Hyvät ja rakastavat perhesuhteet	Huoltajien tai muiden samassa taloudessa asuvien päihteidenkäyttö
	Huoltajien ja muiden aikuisten positiivinen malli sekä kielteinen suhtautuminen päihteisiin	Vakavat ristiriidat perheessä
	Kotona toimivat arkirutiinit, lasta kannustava ilmapiiri, sekä huolenpitoon kuuluvat rajat	Ongelmat kasvatuksessa, huolenpidossa ja kiintymyssuhteissa

Lapset ja nuoret: perusopetus

Koulu on yksi suuri ja merkittävä tekijä lasten ja nuorten päihdekasvatuksessa. Koulun tehtävät ennaltaehkäisevässä päihdetyössä lasten ja nuorten kohdalla liittyvät kasvun ja kehityksen tukemiseen, laadukkaaseen opetukseen, vaikutus- ja osallistumismahdollisuuksien tukemiseen, ongelmien varhaiseen havaitsemiseen ja puuttumiseen sekä hyvään yhteistyöhön lapsen tai nuoren muiden tukiverkkojen (koti, oppilashuolto, sosiaalipalvelut) kanssa.

Lasten ja nuorten omien sisäisten voimavarojen, kuten sosiaalisten taitojen ja itsetunnon kasvattaminen ja tukeminen ovat parasta ennaltaehkäisevää työtä. Ensisijainen vastuu lapsen / nuoren hyvinvoinnista on vanhemmilla ja huoltajilla. Koulun aikuisten vastuulla on auttaa ja tukea oppilaiden turvallista kasvua ja kehitystä. Opettajat ja muu henkilökunta puuttuvat välittömästi oppilaan mahdolliseen päihteiden käyttöön. Kouluterveydenhuolto tavoittaa ikäryhmät ja on keskeinen toimija terveyden edistämistyössä. Opiskeluhoolto huomioi mahdollisen päihteiden käytön tai haitallisen pelaamisen vaikutukset. Oppilaan nikotiinituotteiden ja muiden päihteiden kokeilut tai käyttö otetaan matalalla kynnyksellä puheeksi asiakastapaamisissa. Perusopetuksessa on oma suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä.

Opetussuunnitelmissa toteutettava laaja-alaisen osaamisen edistäminen sisältää tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon muodostamaa kokonaisuutta, johon sisältyy kyky käyttää tietoja ja taitoja tilanteiden edellyttämällä tavalla. Monialaiset opinnot yhdistävät eri

oppiaineita. Itsestään huolehtimisen taidot sisältävät mm. päihdevalistusta. Päihdevalistus kuuluu yläkoulussa terveystiedon oppiaineeseen. Alakouluilla valistus toteutetaan laaja-alaisesti eri oppiaineissa. Koulun tilaisuudet tarjoavat esimerkkejä päihteettömästä arjesta ja juhlista. Koulun alue on savuton. Ehkäisevän päihdetyön viikon teemat, tapahtumat ja kampanjat näkyvät kouluilla. Yhteisöllinen oppilashuoltoryhmä kokoontuu säännöllisesti.

Vuonna 2023 tehdyn kouluterveyskyselyn mukaan erilaisten tupakkatuotteiden on lisääntynyt alakoulu- ja yläkouluikäisten keskuudessa verrattuna vuoden 2021 tuloksiin. Myös erilaiset netin käyttöön liittyvät indikaattorit ovat nousussa esimerkiksi tuntee olonsa hermostuneeksi, jos ei pääse nettiin.

Perusopetus on mukana useissa ehkäisevän päihdetyön toimissa, kuten:

- Ehkäisevän päihdetyöviikko
- Yhteisöllinen oppilashuoltoryhmä
- Ulkopuolisten toimijoiden vierailut kouluilla aiheeseen liittyen.
- Koulun alue on savuton
- Ohjaaminen päihdetyöntekijälle
- Ohjaaminen oppilashuollon piiriin
- Tupakoinnin ja päihteidenkäytön seuranta (TEA-viisari – perusopetus – yhteiset käytännöt – tupakoinnin ja päihteidenkäytön seuranta)

Nuoret: toinen aste

Toisen asteen opiskelijoilla suojaavia tekijöitä muuttuvissa tilanteissa ovat hyvä itsetunto ja sopeutumiskyky. Päihteiden käytön riskeistä tulisi viimeistään tässä vaiheessa viestiä tietoa, vaikka se on tärkeää jo varhaisnuoruudesta lähtien. Nuoren lähipiirin suhtautuminen päihteisiin määrittelee paljon nuoren omaa suhtautumista päihteisiin ja esimerkiksi harrastukset nähdään päihteiltä suojaavana tekijänä. Siksi nuorille tarjotaan monipuolisesti erilaisia harrastusvaihtoehtoja ja vapaa-ajanviettomahdollisuuksia, joiden myötä vapaa-aikaa voi viettää päihteettömästi. Taloudellinen tilanne ei saa liikaa kaventaa harrastusmahdollisuuksia. Pyhäjärvellä tarjotaankin monet harrastusmahdollisuudet ja harrastetilat alle 18-vuotiaille maksuttomasti, sekä paikkakuntalaisille toisen asteen opiskelijoille vielä opintojen loppuun asti.

Päihteiden vaikeaan saatavuuteen ja kontrolliin tulisi kiinnittää erityistä huomiota, kun nuoret tekevät ensimmäisiä päihdekokeilujaan. Nuorten päihteiden käyttöön vaikuttavia riskitekijöitä ovat heikko itsetunto, turvattomuuden tunne ja kriisit. Myös jos lähipiirissä käytetään paljon päihteitä ja niihin suhtautuminen on hyväksyvää, on suurempi riski ajautua päihteiden riskikäyttäjäksi. Yksinäisyys ja syrjäytyminen ovat myös riskitekijöitä. Myös perimällä on vaikutusta ja varhain aloitetut päihdekokeilut johtavat usein myös riskikäyttöön vanhempana. Koulussa oppimisvaikeudet ja heikko koulumenestys sekä sitoutumattomuus koulunkäyntiin ovat nuorten päihteiden käyttöön liittyviä riskitekijöitä. Riskitekijöiden vaikutusta pyritään vähentämään mm. yhteisöllisen opiskeluhuollon toimilla sekä hyvällä opiskeluilmapiiirillä.

Viimeksi raportoidut Kouluterveyskyselyn tulokset kertovat, että alkoholin ja tupakkatuotteiden käyttö on lisääntynyt lukiolaisten keskuudessa verrattuna vuoden 2021 tuloksiin. Myös netin käyttöön liittyvissä indikaattoreissa on kasvua. Kyselyn mukaan vastaajista 26,3 prosenttia tuntee olonsa hermostuneeksi, kun eivät ole päässeet nettiin. Myös niiden osuus, jotka ovat yrittäneet viettää vähemmän aikaa netissä siinä onnistumatta, on kasvanut.

Pyhäjärven lukiossa otetaan vuosittaisissa terveystarkastuksessa päihteet puheeksi, ja koulu-terveydenhoitaja kannustaa ja esittelee opiskelijalle keinoja päihteiden käytön

vähentämiseen, mikäli päihteiden käyttö tulee ilmi keskusteluissa. Päihteiden käyttö huomioidaan myös muilla käynneillä ja ohjausta annetaan tarpeen mukaan.

Lukion opetussuunnitelmassa on kaikille pakollinen terveystiedon kurssi, jossa käsitellään myös päihteiden käyttöä, ja psykologian opinnoissa käsitellään muun muassa riippuvuutta biologisena ja psykologisena ilmiönä. Lukiossa on laaja-alaisia osaamiskokonaisuuksia, joista hyvinvointiosaaminen kattaa myös ehkäisevän päihdetyön sisältöjä, ja näitä otetaan esille eri oppiaineissa mahdollisuuksien mukaan. Kaikki koulun tapahtumat ovat päihdeettömiä, ja esimerkiksi ennen penkkaripäivää abiturientit allekirjoittavat päihdeettömyysitoumuksen koskien koulun penkkaritapahtumaa.

LAPSET JA NUORET		
	Suojaavat tekijät	Riskitekijät
Koulussa	Selkeät säännöt ja ohjeet	Kiusaaminen tai kiusatuksi tuleminen
	Osallisuus ja sitoutuminen kouluyhteisöön	Ongelmat kouluyhteisöön kiinnittymisessä
	Turvallinen kouluympäristö ja turvallisia aikuisia tukena	
		Syrjäytyminen
Kotona	Hyvä ja luottamuksellinen keskusteluyhteys perheen kesken.	Huoltaja eivät tiedä mitä lapsi tekee vapaa-ajalla
	Selkeät säännöt	Ristiriitoja perheessä, ei keskustella.
		Kotona käytetään päihteitä ja suhtaudutaan myönteisesti päihteiden käyttöön.
	Hyvä itsetunto	Heikko itsetunto
		Syrjäytyminen

Työikäiset

Päihteiden käytön vuoksi sairaalahoitoa tarvitsevien henkilöiden määrä (24–64-vuotiaat suhteutettuna kyseiseen ikäluokkaan) on Pyhäjärvellä huomattavasti suurempi kuin maakunnassa ja Suomessa keskimäärin. Päihdeasiakkaiden kasvava trendi avohuollossa näkyy Pyhäjärvellä ja Oulun eteläisellä alueella. Kynnystä päihdepalveluihin on onnistuneesti yhteistyöllä toimijoiden kesken saatu madallettua, mikä näkyy asiakkuuksien määrässä. Päihdeasiakkaiden hoitoa tapahtuu vastaanotoilla, työterveyshuollossa, mielenvireyskeskuksessa ja sosiaali-toimessa. Päihdetyö ja mielenterveystyö nivoutuvat usein yhteen. Päihteiden riskikäytön tunnistaminen peruspalveluissa on tärkeää, koska esimerkiksi alkoholin suurkulutus on monen sosiaalisen terveys- ja työkykyongelman taustalla. Sosiaali- ja terveyspalveluissa sovitaan tavoista, joilla päihteiden käyttöä arvioidaan, riskikulutus tunnistetaan ja asiakkaita neuvotaan. Alkoholin puheeksi ottamiseen on monia erilaisia keinoja. Mini-interventiolla

tarkoitetaan alkoholinkäytön puheeksi ottoa ja täten riskikulutuksen tunnistamista ja sitä kautta neuvontaa alkoholikulutuksen vähentämiseksi. AUDIT-testi toimii alkoholin puheeksi otton välineenä ja mittarina, jolla kartoitetaan alkoholin käyttömäärää.

Valtakunnallisissa tilastoissa ei aina onnistuta erottamaan päihde - ja mielenterveysasiakkuuksia toisistaan. Kaikkia haitallisesti päihteitä käyttäviä ei saada hoidon piiriin ja osa näistä käyttäjistä ei halua sitoutua hoitoon.

Nuorten työpaja polku on suunnattu alle 29-vuotiaille nuorille, joilla on haasteita opiskelun, arjenhallinnan tai työnhaun kanssa. Toiminnan avulla pyritään edistämään nuorten koulutukseen pääsyä ja työllistymistä. Nuorten työpajalla pääsee tutustumaan erilaisiin tehtäviin ja toimintaympäristöihin. Pajalla voi saada tukea työn tai opiskelupaikan haussa sekä tehdä opintokäyntejä työpaikoille tai oppilaitoksiin. Pajalle on mahdollista tulla myös työkokeiluun. Työkokeilun tavoitteena on edistää valmentautujan työelämävalmiuksia sekä kehittää osaamista. Valmentautuja saa tarvitsemaansa tukea arjenhallintaansa. Työkokeilun toteutus on yksilöllinen. Nuorten työpaja Polku tekee yhteistyötä Pohteen kuntouttavan työtoiminnan kanssa.

Työikäisten päihteiden käyttö voidaan tunnistaa monilla työpaikoilla ja monissa työpaikoissa onkin omia päihdeohjelmia ja ohjeita, miten päihteiden käyttö otetaan työpaikalla puheeksi. Päihdeohjelma on osa työkykyä ylläpitävän toiminnan ja työsuojelun kokonaisuutta. Monet työpaikat ovat sopineet yhteisiä pelisääntöjä päihteettömyyden suhteen. Pyhäjärven kaupunki näyttää esimerkkiä muille kaupungissa toimiville työnantajille olemalla savuton työpaikka. Työttömien kohdalla ehkäisevä päihdetyö on erityisen tärkeää, koska työttömyys on iso riskitekijä elämänhallintaongelmien kasaantumiseen ja myös päihteiden käyttöön. Pyhäjärvellä työttömyys on ollut viime vuosina Pohjois-Pohjanmaan maakunnan keskitason mukaista (v. 2018, 10,9 %, v. 2019, 10,8 %, v. 2020, 14,1 %, v. 2021, 10,8 %, v. 2022, 12,4 %). Työttömille tarjotaan terveystarkastuksia, jolloin voidaan ottaa puheeksi päihteiden käyttö ja näin tunnistaa riskikäyttäjiä.

Päihdetyöllä saavutetaan parhaiten tuloksia varhaisen puuttumisen kautta (esimerkiksi nuoret) ja panostamalla perheiden hyvinvoinnin tukemiseen ja työkyvyn ylläpitämiseen. Korjaava päihdetyö tarkoittaa aina myös ennaltaehkäisevää työtettä, jolla pyritään ehkäisemään esim. päihteiden käytön tuottamien ongelmien kroonistuminen. Ennaltaehkäisevä päihdetyö kuuluu jokaiselle toimijalle hyvinvointityön kentällä.

TYÖIKÄISET		
	Suojaavat tekijät	Riskitekijät
	Mielekäs työ	Työttömyys
	Työpaikkojen päihdeohjelmat ja puheeksi ottaminen	Mielenterveysongelmat
	Toimivat sosiaaliset suhteet	Tukiverkoston puuttuminen
	Harrastukset	Yksinäisyys

Ikääntyneet

Ikääntyvien päihteidenkäyttö on lisääntymässä väestön ikääntyessä. Ikääntyneiden ihmisten kohdalla ehkäisevän päihdetyön keskeinen toimija on Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue

Pohde. Pyhäjärven kaupungin lisäksi Pohde tekee yhteistyötä seurakunnan, järjestöjen sekä muiden sidosryhmien ja kumppaneiden kanssa. Päihteidenkäyttöä ja sen haittoja pyritään vähentämään puheeksi ottoa lisäämällä ja välillisesti ikääntyvien osallistumismahdollisuuksia sosiaaliseen ja yhteisölliseen toimintaan parantamalla. Osallisuus ja merkitykselliset harrastukset ovat merkittävä päihdeongelmilta suojaava tekijä.

Ikääntyneiden ihmisten ehkäisevässä päihdetyössä kiinnitetään erityistä huomiota indikaattoreina yksin asuvien yli 75-vuotiaiden määrään sekä yli 65-vuotiaiden päihdesairauksista johtuviin vuodeosastohoitojaksoihin.

Ikääntyneiden EPT-työn keskeisiä toimintamenetelmiä ovat kotihoidon palvelutarpeenarvointi, hyvinvointitarkastukset sekä systemaattinen puheeksi otto. Ikääntyneiden hyvinvointia tuetaan esimerkiksi hyvinvointia edistävillä kotikäynneillä sellaisille 80 vuotta täyttäneille, jotka eivät ole minkään muun palvelun piirissä. 70 vuotta täyttäneille järjestetään mahdollisuus osallistua hyvinvointitarkastukseen. Kotikäyntien ja palveluohjauksen yhteydessä otetaan tarvittaessa puheeksi alkoholinkäyttöön, tupakointiin ja ongelmalliseen rahapelaamiseen liittyviä seikkoja.

Lisäksi opastetaan digitaalisen sote-keskuksen käyttöä (Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen digitaaliset palvelut) sekä muiden sähköisten palveluiden käyttöä. Esimerkiksi Omaolo-palvelun avulla voi arvioida omaa päihteidenkäyttöä ja saada yhteyden asiantuntijaan.

Palveluiden piirissä olevien ikäihmisten lääkityksen kohdalla huomioidaan myös alkoholin ja lääkkeiden yhteisvaikutus. Esimerkiksi tehostetun palveluasumisen piirissä olevia tuetaan päihteetöntä elämäntapaa suojaavat tekijät ja riskitekijät tiedostaen.

IKÄÄNTYNEET		
	Suojaavat tekijät	Riskitekijät
	Läheiset perhesiteet ja ystävyyssuhteet	Yksinäisyys, läheisten kuolemat
	Osallisuus	Sairaudet, kipu
	Mielekkäät harrastukset	Toimintakyvyn heikkeneminen
	Lähipalveluiden saavutettavuus	Mielenterveysongelmat
		Aikaisempi alkoholinkäyttö
		Haasteet palveluiden saavutettavuudessa

EHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ PALVELUALOITTAIN JA SIDOSRYHMITÄIN

Liikuntapalvelut

Pyhäjärven liikuntapalvelujen tavoitteena on ehkäistä päihteettömyyttä tarjoamalla kunta-laisten käyttöön hinnaltaan kilpailukykyiset ja monipuoliset liikuntapaikat sekä ohjauspalvelut. Paikkakunnallamme on pitkälle kehitetty hyvinvointineuvolatoiminta asiakkaille, joilla on

tarvetta kohentaa yleiseen terveyteen, ruokavalioon tai liikkumiseen liittyviä tarpeita. Olemme sitoutuneet noudattamaan yleisiä päihteettömyyttä tukevia toimenpiteitä liikuntatiloissamme ja toiminnassamme. Edellytämme myös muilta kunnan toimijatahoilta, kuten seuroilta ja yhdistyksiltä samoja periaatteita.

Liikunnan pelikentällä on käytössä seuraavat säännöt:

1. Liikunta- ja harrastustilat ovat savuttomia, eikä niiden läheisyydessä sallita päihteiden käyttöä tai päihteiden alaisena oleskelua.
2. Lasten ja nuorten harrastustoiminnan yhteydessä ei tupakoida, käytetä nuuskaa, eikä esiinnytä alkoholin ja muiden huumausaineiden vaikutuksen alaisena. Tämä koskee myös saunailtoja, peli- ja kilpailumatkoja, leirejä sekä muita urheilutapahtumia.
3. Päihdetuotteiden myyminen ja mainostaminen lasten ja nuorten urheilutapahtumissa on kielletty.
4. Seuran ohjaajat ottavat kauden alussa puheeksi yhteiset pelisäännöt sekä osallistuvien urheilijoiden että heidän vanhempiansa kanssa. Samalla sovitaan mahdollisista rangais- tuskäytännöistä, mikäli sääntörikkomuksia havaitaan. Säännöt koskevat sekä seuran toi- mihenkilöitä, urheilijoita sekä heidän vanhempiaan.
5. Ongelmapelaajia tuetaan ja ohjataan tarvittaessa ammattiavun piiriin.

Kulttuuripalvelut

Kulttuuripalvelut toteuttavat monipuolista yhteistyötä koulujen, kirjaston sekä kaupungin eri toimintojen kanssa. Järjestökentän eri toimialojen kanssa tehtävä tapahtumayhteistyö on runsasta. Yhteistyön avulla edistetään kuntalaisten hyvinvointia ja terveyttä.

Kulttuuripalvelut tarjoavat eri ikäisille kuntalaisille maksuttomia ja monipuolisia kulttuurielä- myksiä; mm. konsertteja, teatteria ja näyttelyitä. Taiteen perusopetusta tarjoavat Jokilaakso- jen musiikkiopisto, Pyhäsalmen Tanssi ry sekä Jokilatvan opisto musiikin, tanssin sekä kuva- taiteen kautta. Kulttuuripalvelut huomioivat erityisryhmiä mahdollistamalla kulttuuriesityksiä hoivakodeissa ja kotihoidossa. Päiväkodeissa järjestetään muskaritoimintaa. Kulttuuritapahtumia järjestetään myös taajaman ulkopuolella.

Vapaa-aikapalvelut yhteistyössä useiden eri järjestöjen ja yhteisöjen kanssa järjestää Lasten ja nuorten kulttuuriviikot vuosittain. Kulttuuripalvelut koordinoivat Ehkäisevän päihdetyön viikon tapahtumakokonaisuutta ja toteuttavat tapahtumia yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Kulttuuripalvelut koordinoi kulttuuriympäristöviikon ja vanhustenviikon tapahtumia.

Kulttuuripalvelut tukevat nuorten kulttuuriharrastuksia tarjoamalla monipuolisia esiintymis- ja osallistumismahdollisuuksia tapahtumissa ympäri vuoden. Vuosittain kulttuuripalvelut ja- kavat toiminta- ja kohdeavustuksia paikallisille toimijoille kulttuuri- ja taidetapahtumien jär- jestämiseen. Kulttuuripalvelujen eri ikäryhmille järjestämät tapahtumat ovat savuttomia ja päihteettömiä.

Nuorisopalvelut

Pyhjärven kaupungin nuorisopalveluilla toteutetaan perusnuorisotyötä sekä etsivää nuori- sotyötä. Lähtökohtana on, että näitä molempia toteutetaan ennaltaehkäisevällä tavalla. Päihteettömyys nuorisopalveluissa näkyy päivittäisessä toiminnassa, jokainen tapahtuma nä- kökulmasta nuorisotyö tarjoaa mahdollisuuden viettää päihteetöntä vapaa-aikaa.

Nuorisotyössä nuori kohdataan yksilönä, hänen tarpeensa huomioiden. Nuorisotyöntekijöiden kanssa voi keskustella matalalla kynnyksellä myös päihteistä, niiden vaikutuksista ja siitä millaista päihteetön elämä voisi olla. Kaikella nuorisopalveluiden toiminnalla pyritään tukemaan nuoria päihteettömään elämään. Nuorille järjestetään yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa päihteisiin liittyvää valistusta erilaisten teemaviikkojen ja –päivien avulla.

Etsivä nuorisotyö on erityisnuorisotyötä, jonka tavoitteena on tavoittaa alle 29-vuotiaita nuoria, jotka ovat koulutuksen tai työelämän ulkopuolella tai tarvitsevat tukea saavuttaakseen tarvitsemansa palvelut. Etsivä nuorisotyö on nuorelle vapaaehtoista ja ohjaus perustuu luottamukselliseen kontaktiin. Nuoren tilanne kartoitetaan kokonaisvaltaisesti ja keskustelua käydään avoimesti elämänhallinnasta, joten päihteiden käyttö otetaan jokaisen nuoren kohdalla puheeksi. Mikäli nuori kokee tarvitsevansa apua päihteiden käytön lopettamiseksi tai vähentämiseksi, hänet ohjataan oikeiden palveluiden pariin. Mikäli nuori kaipaa tukea palveluihin pääsemisessä, etsivä nuorisotyöntekijä kulkee hänen rinnallaan niin pitkään, että tarvittavat palvelut on saavutettu.

Tekniset palvelut

Tekniset palvelut rakentavat ja ylläpitävät kaupungin kiinteistöt ja liikuntapaikat sekä katuverkon. Kohteet toteutetaan tarveperusteisesti ja käyttäjien toiveiden mukaisesti. Suunnittelussa huomioidaan eri kohderyhmien tarpeet. Hankkeesta riippuen tarpeita selvitetään eri tasoilla menetelmillä. Kiinteistöinvestoinneissa tarpeita kartoitetaan käyttäjien kanssa yhteisesti.

Katuverkon peruskorjauksien suunnitteluhankkeissa lähtökohtaisesti suunnitellaan kevyenliikenteenväyliä sekä valaistusta aina, kun se on tilantarpeen mukaisesti mahdollista. Monipuolisen palveluja tukevan kohdeverkon kautta tekniset palvelut tukevat ennaltaehkäisevää työtä.

Yhteistyö Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen kanssa

Ehkäisevä päihdetyö kuuluu kaikille. Näin ollen myös Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue Pohteen palveluissa suurin osa palveluista pitää jo rakenteellisesti sisällään toimintamalleja, jotka auttavat päihteiden ongelmakäytön vastaisessa työssä. Asiakkaiden kannalta palvelut, joihin pääsee mahdollisimman matalalla kynnyksellä ja, joissa voidaan matalalla kynnyksellä ottaa asioita puheeksi, tunnistaa riskejä ja tarvittaessa ohjata tarvittavien palveluiden piiriin, ovat tehokasta ehkäisevää työtä. Päihteiden ongelmakäyttöön kietoutuu usein muitakin ongelmia esimerkiksi elämänhallinnan vaikeutta, ihmissuhdeongelmia, taloushuolia jne. joten ihmisen elämäntilanteen kokonaisvaltainen huomioiminen eri palveluissa on osa ehkäisevää päihdetyötä. Yhtenä ehkäisevän päihdetyön osana toimii myös eri palveluiden/ ammattilaisten mahdollisimman saumaton yhteistyö. Mitä paremmin pystytään tekemään sekä ehkäisevän että korjaavan työn osalta tehokasta moniammatillista yhteistyötä, sitä suurempi vaikutavuus on mahdollista saavuttaa.

Sosiaalityö palvelualueena on omalta osaltaan mukana tekemässä ehkäisevää päihdetyötä. Osallistumme yhteistyössä eri toimijoiden kanssa aihealuetta koskeviin ideointiin ja tapahtumiin, esimerkiksi ehkäisevän päihdetyön viikoille. Eri toimijoiden on myös mahdollista pyytää sosiaalityön ammattilaisia mukaan esimerkiksi koulun ja varhaiskasvatuksen vanhempainiltoihin ja tätä yhteistyötä on Pyhäjärvellä tehtykin.

Sosiaalityö työmuotona tavoittaa laajan väestöpohjan. Sosiaalityön palveluita käyttävät kuntalaiset lapsista vanhuksiin. Osalla asiakkaista asiointin yhtenä merkittävänä syynä voi olla päihteisiin liittyvä problematiikka, jolloin myös päihdepalvelut ovat usein mukana työskentelyssä asiakkaan hoidollisena kontaktina. Osalla asiakkaista asiakkuuden syyt ovat muita kuin päihteisiin liittyviä seikkoja, jolloin muussa elämäntilanteessa oleviin haasteisiin saatava apu voi osaltaan vahvistaa asiakkaan kokonaishyvinvointia ja olla osaltaan ehkäisemässä päihteiden käyttöä.

Kunnan tupakkavalvontaviranomaisen rooli ehkäisevässä päihdetyössä

Pyhäjärven kaupungin ehkäisevään päihdetyöryhmään kuuluu ympäristöterveydenhuollon edustaja. Tupakkalain ja lääkelain osalta nikotiinikorvaushoitotuotteiden valvovina viranomaisina Pyhäjärven kaupungissa toimivat 1.10.2023 alkaen Haapajärven kaupungin ympäristöpalveluiden ympäristöterveydenhuollon ympäristötarkastajat. Ympäristöterveydenhuolto valvoo tupakointikieltojen toteutumista säännöllisesti muun muassa koulujen, oppilaitosten, liikuntatilojen, uimarantojen ja lasten ja nuorten kokoontumistilojen tarkastuksilla. Ympäristöterveydenhuolto myöntää lisäksi tupakkatuotteiden, nikotiininesteiden ja nikotiinikorvaushoitotuotteiden myyntiluvat sekä valvoo niiden myyntipisteitä säännöllisesti.

Valtakunnallisen tupakkalain valvontaohjelman vuosille 2020–2024 yhdeksi painopisteeksi on kirjattu yhteistyö ehkäisevän päihdetyön kanssa. Tupakkalain ja ehkäisevän päihdetyön tavoitteet ovat saman suuntaiset: Tupakkalain tavoitteena on tupakka- ja nikotiinituotteiden käytön loppuminen vuoteen 2030 mennessä.

Tupakkalakia valvovien viranomaisten ja ehkäisevässä päihdetyössä toimivien tahojen välinen yhteistyö mahdollistaa aikaisempaa kokonaisvaltaisemman lähestymistavan tupakkalain alaisten tuotteiden käytöstä aiheutuvien haittojen ehkäisemiseen ja lain tavoitteiden edistämiseen. Tupakkalakia valvova viranomainen tuo yhteistyöhön muun muassa asiantuntemuksensa tupakkalain mukaisesta valvonnasta sekä ajankohtaista tietoa tupakkavalvonnassa esille tulleista asioista ja kehityssuuntauksista. Valvontaviranomainen vastaavasti saa monialaisesta EPT-yhteistyöstä ajankohtaista ja luotettavaa tietoa päihteiden käytöstä, minkä pohjalta valvonnan voimavaroja voidaan suunnata tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti.

Yhteistyö yhdistysten kanssa

Paikalliset järjestöt tukevat Pyhäjärven kaupungin ehkäisevän päihdetyön tekemistä monin tavoin. Järjestöt järjestävät muun muassa päihteetöntä toimintaa ja tapahtumia, tarjoavat harrastusmahdollisuuksia, koulutuksia sekä vertaistukea ja ohjausta. Järjestöjen toimintaa tehdään usein lähellä kuntalaisia, heidän arkiympäristössänsä ja useilla toimijoilla on tavoitteena edistää jäsentensä hyvinvointia ja yhteisöllisyyttä paikallisesti. Tämän vuoksi järjestöt ovat tärkeitä Pyhäjärven kaupungin yhteistyökumppaneita ehkäisevän päihdetyön toteuttamisessa. Kaupunki tukee yhdistyksiä muun muassa avustuksin ja antamalla tiloja maksutta käyttöön. Lisäksi yhdistysten kanssa tehdään tapahtumayhteistyötä ympäri vuoden sekä järjestetään yhdistystapaamisia eri teemoin. Kaupunki voi myös vieraila yhdistysten kerhoissa ja toiminnassa erilaisin teemoin ja tätä voisi hyödyntää tulevaisuudessa enemmänkin muun muassa ehkäisevän päihdetyön näkökulmasta.

Valtakunnallinen ehkäisevän päihdetyön järjestöverkosto (EPT-verkosto) yhdistää 58 järjestöä. Verkostoa koordinoi EHYT ry-. EPT-verkosto toimii kansanterveyden ja hyvinvoinnin puolesta ja ottaa aktiivisesti kantaa päihdepoliittisiin uudistuksiin ja lakien valmisteluun. Toiminnan tavoitteena on ehkäistä ja vähentää päihde- ja pelihaittoja. Lisätietoa EPT-verkoston toiminnasta: <http://www.ept-verkosto.fi/>

Yhteistyö poliisin kanssa

Pyhäjärven kaupungin ehkäisevään päihdetyöryhmään kuuluu poliisi jäsenenä. Lisäksi sama poliisijäsen kuuluu moniammatilliseen työryhmään ja asumissosiaaliseen työryhmään. Tämä tuo etuja, koska monesti työryhmissä ollaan samojen asioiden ja ilmiöiden kanssa tekemisissä. Poliisi pitää tärkeänä EET-työryhmiä ja erilaisia yhteisiä toimintamalleja kaikkeen ennaltaehkäisevään päihdetyöhön liittyen. Koska päihdetyö vaatii moniammatillista yhteistyötä, yhteistyö ja yhteiset toimintamallit ovat välttämättömiä myös poliisin näkökulmasta.

Poliisin ehkäisevästä työstä käytetään nimitystä EET (ennalta estävä työ). Tällaisia toimenpiteitä ovat analyysi toiminta, partiointi, eli yleisen järjestyksen ja turvallisuuden valvominen, tiedottaminen ja koulupoliisi toiminta. Päihdetyön osalta poliisin läheisimpiä yhteistyökumppaneita ovat sosiaali- ja terveystieteelliset, kunnat, koulut (erityisesti kuraattorit, koulu-psykologit, rehtorit), tiedotusvälineet ja hätäkeskus.

Kun hätäkeskus antaa tehtävälmoituksen, jossa kohteena on oletettavasti alaikäisiä, niin hätäilmoitus lähtee myös automaattisesti sosiaali- ja kriisipäivystykseen. Kun poliisi kohtaa hälytystehtävällä alaikäisiä, asiasta kirjataan lastensuojeluilmoitus. Näin tapahtuu riippumatta siitä, onko kyse itse alaikäisen päihteen käytöstä tai kotihälytyksellä huoltajan päihteen käytöstä. Lisäksi poliisi kirjaa täysi-ikäisistä tarvittaessa huoli-ilmoituksia. Tällaisia tilanteita ovat usein alkoholisoituneiden henkilöiden elämis- ja asumisolosuhteet.

Päihdeongelma on moninainen ongelma. Siihen liittyy usein työttömyys, rahattomuus, pitkälle edennyt alkoholi ongelma ja usein mielenterveysongelma. Itsessään poliisi ei pysty tarjoamaan henkilölle kuin lyhytaikaista apua. Useimmiten se on päihtyneenä kiinniotto eli ”putkaan” vienti. Henkilön vapautuessa tai hälytystehtävällä keinoja ovat opastus, neuvonta ja jälkepäin tehtävä huoli-ilmoitus. Mikäli poliisi arvioi henkilön mielenterveyden olevan sellainen, että on syytä epäillä henkilön pärjäämistä, paikalle hälytetään ensihoitoyksikkö arvioimaan hoidon tarve.

Yleensä viranomaisasiakkuus on periytyvää. Sellaisissa perheissä, missä alkoholia käytetään runsaasti, on lapsella suurempi todennäköisyys päihteen ongelmakäyttöön. Lisäksi kotiolot usein heijastuvat lapsen/nuoren käyttäytymiseen ja rötöstelyyn. Poliisilla on runsaasti omia ohjaavia päihdetyön malleja, ohjeita ja työryhmiä. Näistä yhtenä esimerkkinä on huumausaineen käyttöririkokseen syyllistyneen hoitoonohjausmalli. Lisäksi poliisi osallistuu Marak-työryhmään (moniammatillinen riskinarviointikokous), jossa kohteina on lähes poikkeuksetta päihdeongelmaiset.

Yhteistyö evankelisluterilaisen seurakunnan kanssa

Pyhäjärven kaupungin ehkäisevään päihdetyöryhmään kuuluu Pyhäjärven evankelisluterilaisen seurakunnan edustaja. Seurakunta tekee ehkäisevää päihdetyötä Pyhäjärvellä muiden

toimijoiden rinnalla. Seurakunta tarjoaa mielekästä tekemistä työ- ja eläkeikäisille muun muassa vapaaehtoistyön eri vaihtoehtojen parissa. Vapaaehtoiseksi voi ilmoittautua esimerkiksi vapaaehtoistalo Lähimmäisen kammarille, keittiöapulaiseksi, ehtoollisavustajaksi tai vaikkapa kuorolaiseksi. Vapaaehtoistyötä mahdollistamalla tuetaan ihmisten mielenterveyttä ja avataan mahdollisuuksia merkityksellisiin elämänsisältöihin.

Seurakunta pyrkii olemaan yhteisö, jonka ovet ovat aina kaikille auki ja johon on helppo tulla. Erilaisia kerhoja ja ryhmiä toteutetaan yhteistyökumppaniemme kanssa. Rovastikunnallisesti seurakunta järjestää leirejä ja teemapäiviä eri ikä- ja kohderyhmille. Kaikki seurakunnan toiminta on päihteetöntä toimintaa.

Pyhjärven seurakunnan diakoniatyö auttaa ja tukee haavoittuvassa elämäntilanteessa olevia ihmisiä. Apu voi olla hengellistä, henkistä, sosiaalista tai aineellista apua. Diakoniatyö tarjoaa luottamuksellista keskusteluapua ja tukea elämän kriisitilanteissa. Diakoniatyötä toteutetaan seurakunnan ja yhteistyökumppanien tiloissa, tapahtumissa sekä ihmisten kodeissa. Apua tarvitseva henkilö voi olla itse yhteydessä seurakunnan diakoniatyöhön tai hänet voidaan ohjata diakoniatyöntekijälle yhteistyötahon aloitteesta. Seurakunnan diakoniatyön palvelut eivät edellytä kirkkoon kuulumista.

Pyhjärven seurakunnan nuortentila Olkkarilla on käytössä nuorisotilan päihdetoimintamalli, jolla pyritään ehkäisevään päihdetyöhön. Sillä pyritään myös helpottamaan nuorten päihdehaittojen ehkäisyä sekä niihin reagointia nuortentilalla yhdenmukaisesti. Näin ollen sen käyttö helpottaa sekä työntekijöitä että tilalla aikaa viettäviä nuoria. Se luo myös pohjan sille, miten esimerkiksi päihteiden käyttöön tai pelkästään päihdepuheisiin reagoidaan. Nuoret voivat kiinnostua esimerkiksi toisen nuoren kokemuksista tai ihannoida päihteiden käyttöä. Olkkarilla tarkkaillaan myös päihteiden välittämistä, ja tarvittaessa seurakunta tekee yhteistyötä poliisin kanssa.

Nuortentila Olkkarilla päihteet (alkoholi, muut päihdyttävät aineet), tupakkatuotteet (ml. nuuska, sähkötupakka) sekä energijuomat ovat kiellettyjä. Päihteiden vaikutuksen alla olevasta alle 18-vuotiaasta tehdään aina lastensuojeluilmoitus, ilmoitetaan poliisille sekä vanhemmille. Yli 18-vuotias päihtynyt henkilö pyydetään poistumaan ja tarvittaessa annetaan porttikielto. Nuorten kanssa voidaan keskustella päihteistä, ja jos havaitaan ongelmia päihdeidenkäytössä, nuori ohjataan eteenpäin palvelujen piiriin. Olkkarilla kävijät ovat pääsääntöisesti 13–19-vuotiaita. Vanhemmille nuorille (toisen asteen opiskelijat sekä alle 29-vuotiaat) on kerran kuukaudessa oma nuortenilta.

VAIKUTTAVAA VIESTINTÄÄ PÄÄTÖSTEN JA VALINTOJEN TUEKSI

Ehkäisevässä päihdetyössä viestintä on vaikuttavuuden kannalta avainasemassa. Pyhäjärven kaupungin ehkäisevän päihdetyön mallissa viestintä perustuu eettisyyteen, kohderyhmälähtöisyyteen ja osallistavuuteen sekä tavoitteellisuuteen.

Ettinen viestintä on avointa, kunnioittavaa, rakentavaa ja luotettavaa. Se perustuu tutkittuun tietoon päihteisiin liittyvistä riskeistä ja haitoista sekä riskien vähentämisen ja avun saannin mahdollisuuksista. Syyllistäminen tai liian kärjistettyjen mielikuvien liittäminen päihteiden ja tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttöön tai raha- ja digipelaamiseen eivät ole toimivia eivätkä eettisiä viestinnän keinoja. Pelottelevia ja voimakkaita negatiivisia tunteita herättämään pyrkiviä viestejä tulee välttää. Ne voivat pahimmillaan jopa lisätä ei-toivottuja vaikutuksia, kuten päihteitä käyttäviin ihmisiin liittyviä kielteisiä asenteita tai kielteistä suhtautumista ehkäisevän päihdetyön toimiin.

Viestintä on tärkeää sovittaa valitulle kohteelle. Yhtä olennaista on löytää oikea viestintäkanava ja retorinen tyyli kohdeyleisön tavoittamiseksi. Myös viestintäkanavien ominaisuudet on syytä huomioida. Esimerkiksi Twitterissä tai Facebookissa on mahdollista julkaista nopeasti ensikäden tietoa. Muun muassa Instagram ja Tik Tok puolestaan nojaavat nopeuteen ja visuaalisuuteen. Perinteinen mediatiedote tai haastattelu on hitaampi, taustoittavampi ja virallisempi viesti kuin sosiaalisen median tiivis ja iskevä kommunikaatio. Monikanavaisuuden ohella viestinnässä tulee huomioida mahdollisuuksien mukaan, että yhdellä viestillä on potentiaalisesti monia yleisöjä. Pyhäjärvellä ehkäisevässä päihdetyössä sosiaalisen median kanavista ovat käytössä erityisesti Instagram ja Facebook.

Osallistaminen tarkoittaa, että eri sidosryhmiä ei kohdella pelkästään passiivisina vastaanottajina, vaan heitä pyritään aktivoimaan vaikuttamaan viestin kulkuun ja sisältöön. Erityisesti sosiaalisessa mediassa on hyvä ottaa huomioon erilaisten (virallisten ja epävirallisten) verkostojen mahdollistama viestin erittäin nopea "monistuminen". Monta samansuuntaista viestiä useasta vinkkelistä ja eri lähettäjäiltä saa yleensä aikaan suuremman vaikutuksen kuin yksi ja ainoa kerran vuodessa julkaistu tietoisuus. Hyvä nyrkkisääntö on, että mitä enemmän viestintä pitää sisällään dialogia, sitä suurempi vaikutus sillä on vastaanottajaan.

Viestinnällä tulee olla selkeä tavoite. Se voi liittyä esimerkiksi päihtyneenä ajamisen välttämiseen, rahapelaamisen taloudellisista vaikutuksista viestimiseen, liiallisen sosiaalisen median käytön haittoihin, tupakkavieroituksen kokeiluun tai alkoholin ostamisen välttämiseen alaikäiselle. Usein vaikuttavat viestintäkampanjat ovat osa laajempaa kokonaisuutta ja muita ehkäisevän päihdetyön tai hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimia. Yksilöiden käyttäytymiseen vaikuttaminen viestinnän keinoin on haastavaa. Laadukkaat kampanjat käsittelevät tänä päivänä pääasiassa asenteita tai välittävät tietoa, koska asenteet ja tiedolliset näkemykset vaikuttavat inhimillisen toiminnan taustalla.

Pyhäjärven kaupungin ehkäisevän päihdetyön viestintäkampanjat ovat tavoitteellisia sekä perustuvat selkeisiin tutkimuspohjaisiin ydinviesteihin, kohderyhmän rajaukseen ja tuntemukseen. Kampanjat ovat riittävästi resursoituja, huolella tehtyjä ja mahdollisuuksien mukaan etukäteen testattuja. Viestintää arvioidaan esimerkiksi kattavuuden, altistusajan ja säännöllisyyden näkökulmasta.

Media on merkittävä yhteistyökumppani ehkäisevässä päihdetyössä. Sen kautta voidaan tuoda ehkäisevän päihdetyön teemoja keskusteluun, eri viestimet voivat jakaa tietoa palvelutarpeista esimerkiksi nostamalla esiin avunsaannin kynnyksiä tai yhteiskunnallisia epäkohtia

päihde- ja riippuvuusongelmien taustalla. Median avulla voi saada näkyvyyttä ehkäisevää päihdetyötä tekeville tahoille, herättää tietoisuutta kunnan ja alueen päihdeoloista ja lisätä yhteisöjen motivaatiota ongelmiin puuttumiseksi.

Toisaalta on tiedostettava, että media voi viedä keskustelua ehkäisevän päihdetyön kannalta epäsuotuisaan suuntaan: tunteita herättelevien yksilötarinoiden kertominen tuo usein huomiota ja yleisöä, mutta ne eivät välttämättä valota, mitä yksilö tai yhteisöt voisivat konkreettisesti tehdä riskeiltä tai haitoilta suojautumiseksi tai autaa hahmottamaan ilmiötä kokonaisuutena. Samalla tarinat saattavat yksinkertaistaa liikaa, toistaa leimaavia stereotyyppioita ja tukea päihteiden käyttöä ihannoivia asenteita tai jopa vahvistaa leimaavia ja syrjiviä asenteita päihteitä käyttäviä ihmisiä tai heidän läheisiään kohtaan. Olennaista olisikin keskittyä päihteisiin ja niiden käyttöön liittyviin tilanteisiin yksilöiden tai "sankarikertomusten" sijaan. Vastaavasti on varmistettava, että tutkimus- ja asiantuntijätietoa tulkitaan tasapainoisesti.

Ehkäisevää päihdetyön tiedottamista ja viestintää tehdään Pyhäjärvellä ehkäisevän päihdetyön toimintasuunnitelman ja vuosikellon mukaisesti ja siitä vastaavat ehkäisevän päihdetyön työryhmä yhteistyössä kaupungin viestintäkoordinaattorin kanssa. Viestinnässä otetaan huomioon myös Pyhäjärven kaupungin viestintäsuunnitelman vuosikello sekä painotukset. Vastaavasti kaupungin viestintäsuunnitelmassa huomioidaan säännöllisesti ehkäisevän päihdetyön teemaviikot, mm. Ehkäisevän päihdetyön viikko ja jaetaan aktiivisesti sidosryhmien (mm. Pohde, Ehyt ry) julkaisuja aiheesta.

LÄHTEET

- Danska-Honkala, K. & Krogerus, E. 2010. Ehkäisevä päihdetyö toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa – esimerkki ryhmäinterventiosta. Teoksessa Yhteisöllisiä näkökulmia nuorten ehkäisevään päihdetyöhön. Toim. M. Kylmäkoski, S. Pylkkänen ja R. Viitanen. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu, 72–73, 77. http://www.humak.fi/sites/default/files/liitteet/yhteisollisia_nakokulmia.pdf
- Holmila, M., Bardy, M. ja Kouvonen P. 2008. Lapsuus päihdeperheessä ja kielteisen sosiaalisen perimän voittaminen. Yhteiskuntapolitiikka. Vol. 73 (4), 421–432.
- Hyytiä, P. 2018. Addiktion neurobiologia. Duodecim. Vol. 134 (20), 2031–8.
- Lasinen lapsuus - Konkreettisia välineitä aikuisen päihdeongelmista kärsivien lapsen ja nuorten auttamiseen <http://lasinenlapsuus.fi/tyohosi>
- Lapsi ja vanhemman alkoholin käyttö - opas työntekijöille varhaiskasvatuksen https://lasinenlapsuus.fi/wp-content/uploads/sites/5/2023/04/lapsi_ja_vanhempien_alkoholinkaytto_-_opas_varhaiskasvatuksen_tyontekijoille.pdf
- Ehkäisevä päihdetyö: opas kunnille ja hyvinvointialueille 2022. Toim. J. Markkula, N. Karlsson, H. Ollila, T. Strand. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Ohjaus 5/2022. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144684/URN_ISBN_978-952-343-825-5.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- Jos sais kolme toivomusta – työkirja päihdeasioista varhaiskasvatuksen työntekijöille: https://vanha.lasinenlapsuus.fi/sites/default/files/pdf/jos_sais_kolme_toivomusta_tyokirja_paihdeasioista_varhaiskasvatuksen_tyontekijoille.pdf
- Päihdelinkki.fi. Someriippuvuus. <https://paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/toiminnalliset-riippuvuudet/someriippuvuus>
- Somerajaton.fi. Mitä on someriippuvuus tai ongelmallinen somen käyttö? <https://somerajaton.fi/ammattilaiselle/ukk/mita-on-someriippuvuus-tai-ongelmallinen-somen-kaytto/>
- STM 2015. Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma – Alkoholi-, huume- ja rahapelihaittojen sekä tupakoinnin vähentäminen. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2015:19. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/74726>
- Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet 2022. Tilastoraportti 15/2023. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146435/Suomalaisen%20huumeiden%20k%C3%A4ytt%C3%B6%20ja%20huumeasenteet%202022.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- THL Kouluterveyskysely 2023.
- THL Tilasto ja indikaattoripankki SOTKANet
- TEA-viisari – ehkäisevä päihdetyö eri hallintokunnissa
- Vaalan kunta. Ehkäisevän päihdetyön ohjelma 2021–2025. <https://www.vaala.fi/wp-content/uploads/2021/01/Vaalan-ehk%C3%A4isev%C3%A4n-p%C3%A4ihdety%C3%B6n-ohjelma-2021-2025.pdf>

Valtakunnallinen tupakkalain valvontaohjelma vuosille 2020–2024. Päivitys vuosille 2023–2024. Dnro V/22232/2019. Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira.
<https://valvira.fi/documents/152634019/170988877/Valtakunnallinen-tupakkalain-valvonta-ohjelma-vuosille-2020%E2%80%932024.pdf/68d154d9-1f40-aa98-2f73-61848e373445/Valtakunnallinen-tupakkalain-valvontaohjelma-vuosille-2020%E2%80%932024.pdf?t=1692351449415>

LIITTEET

Liite 1: Ehkäisevän päihdetyön toimet Pyhäjärvellä -lomake

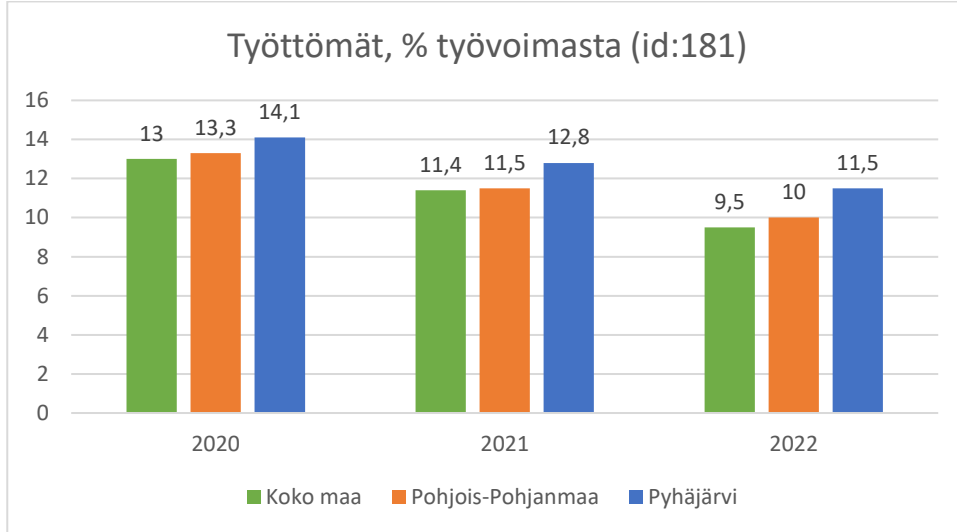
Liite 2: Indikaattoritieto

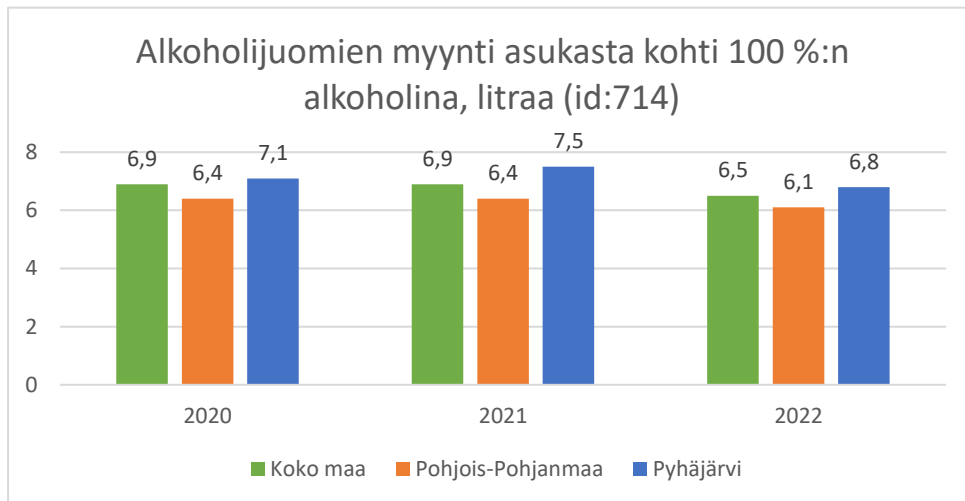

Taulukot (koko maa, Pohjois-Pohjanmaa, Pyhäjärvi)

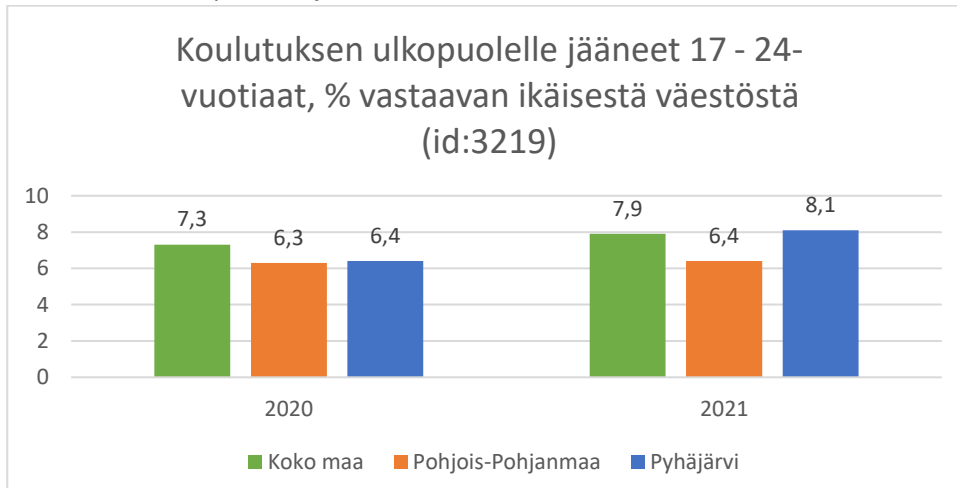
1. Työttömät, % työvoimasta (id:181)

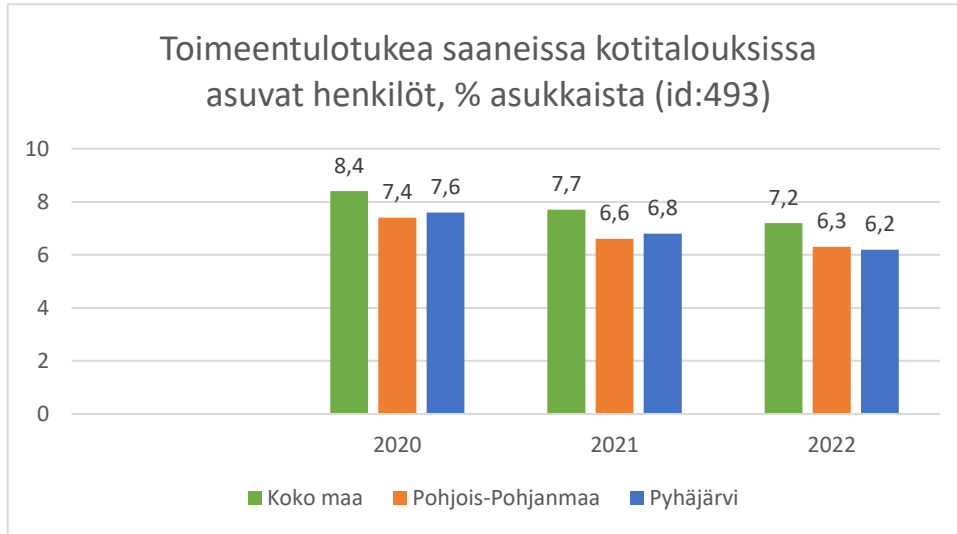
2. Alkoholijuomien myynti asukasta kohti 100 %:n alkoholina, litraa (id:714)

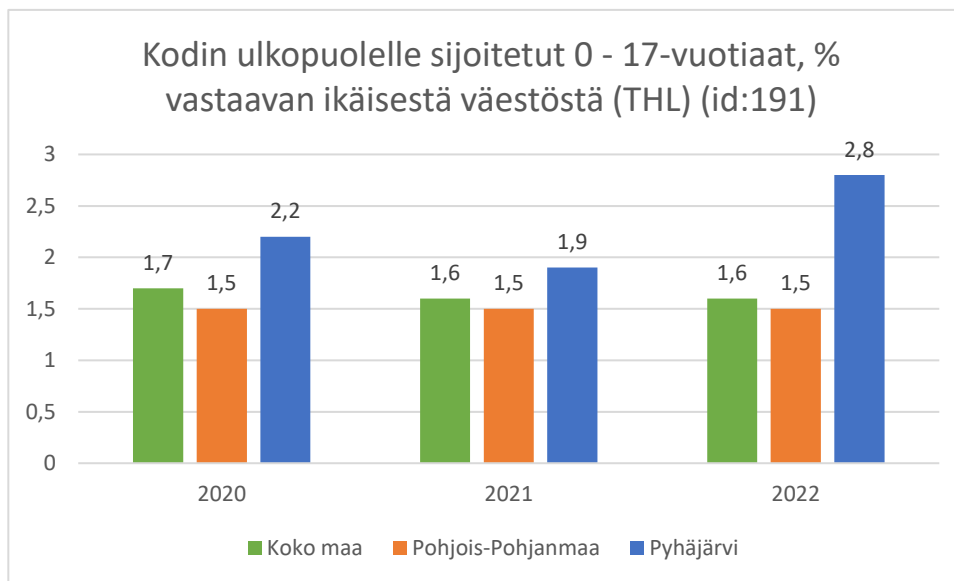
3. Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17-24-vuotiaat, % vastaavan ikäisestä väestöstä (id:3219)

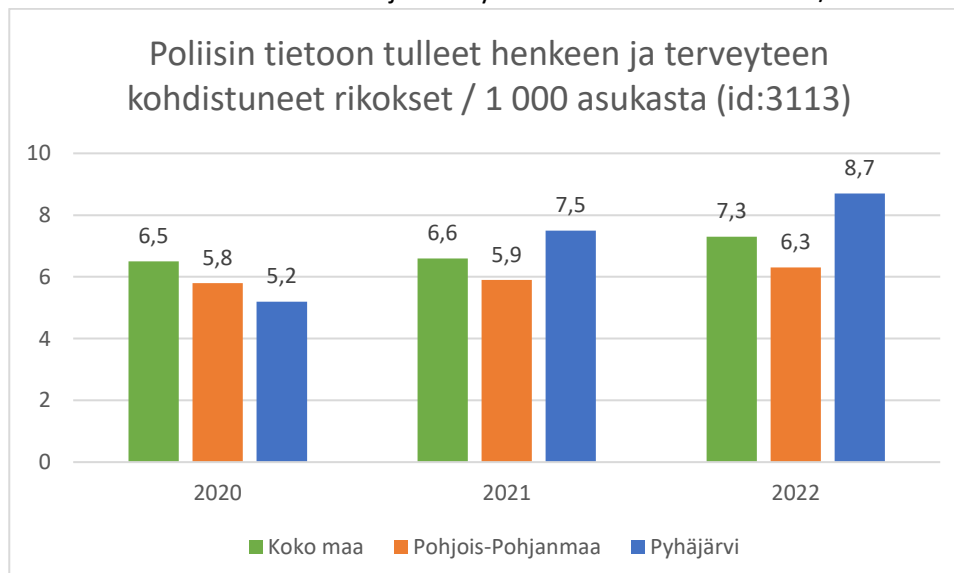
4. Toimeentulotukea saaneissa kotitalouksissa asuvat henkilöt, % asukkaista (id:493)

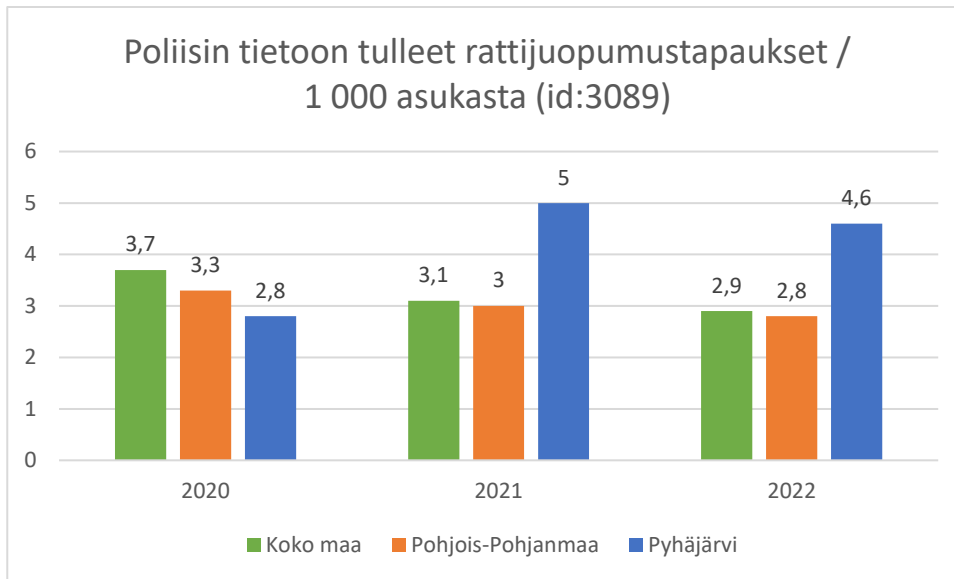
5. Kodin ulkopuolelle sijoitetut 0-17-vuotiaat, % vastaavan ikäisestä väestöstä (THL) (id:191)

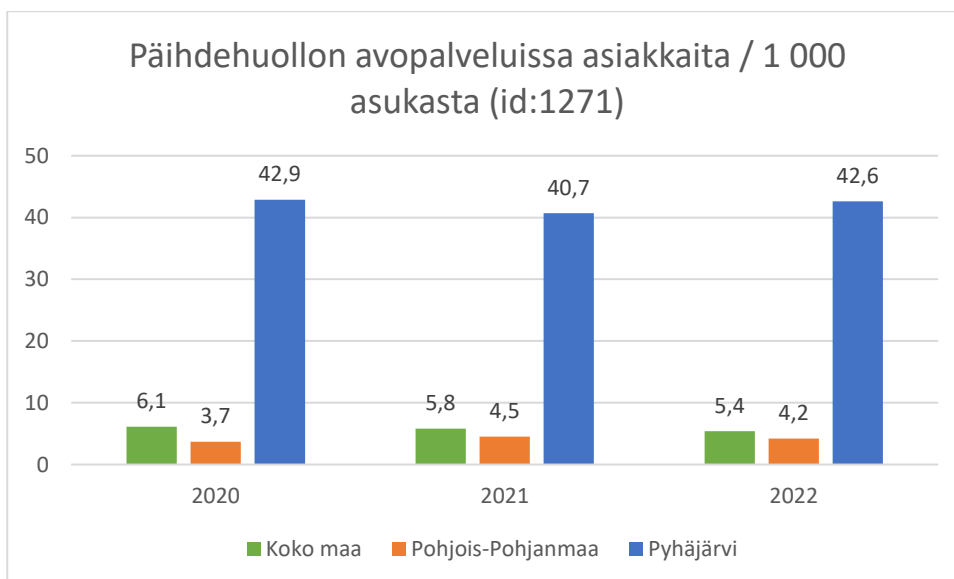
6. Poliisin tietoon tulleet henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset /1000 asukasta (id:3113)

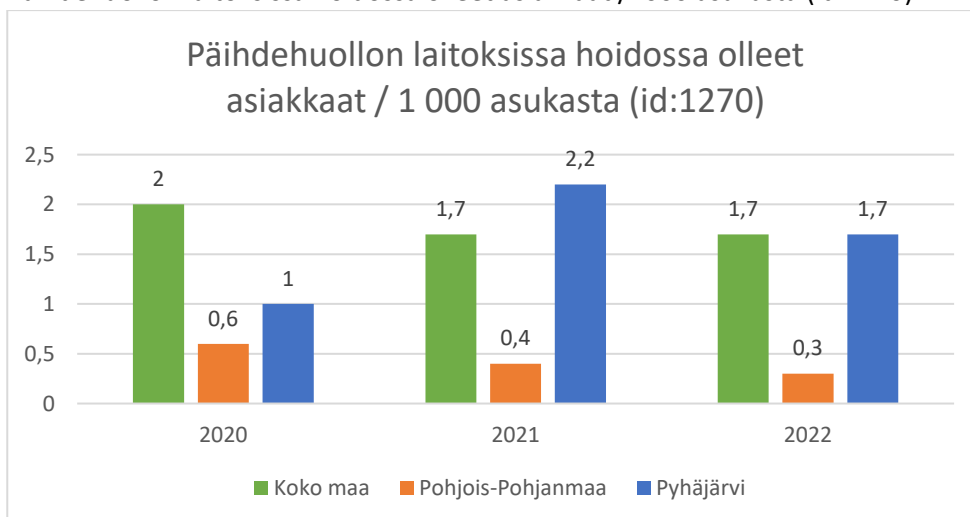
7. Poliisin tietoon tulleet rattijuopumustapaukset / 1000 asukasta (id:3089)

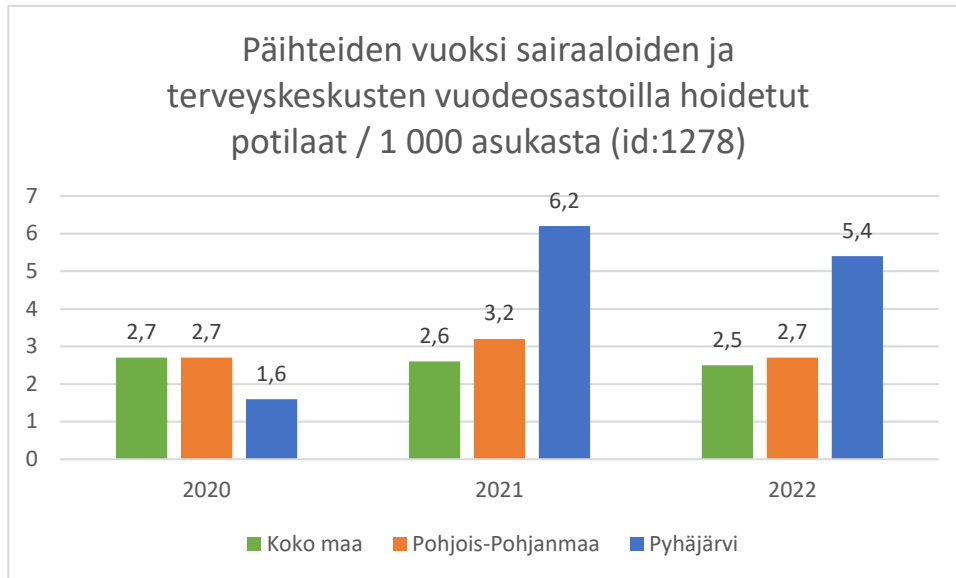
8. Päihdehuollon avopalveluissa asiakkaita /1000 asukasta (id:1271)

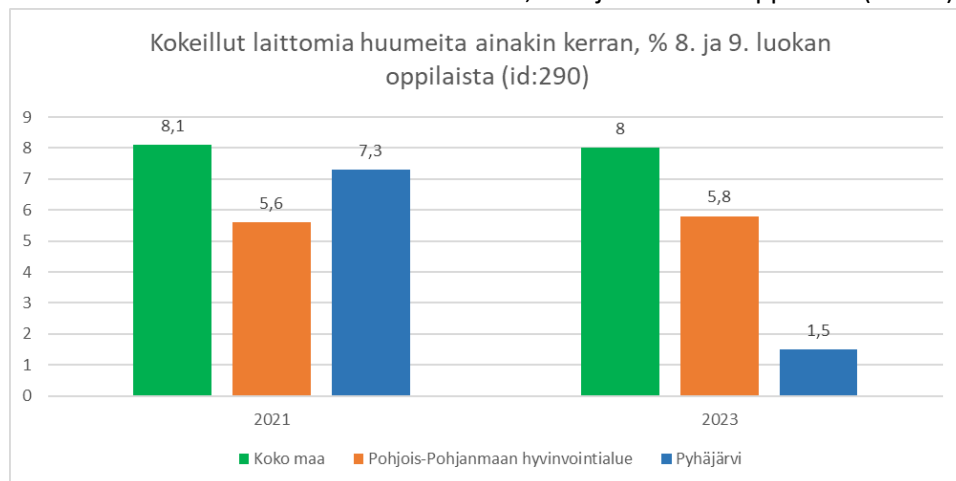
9. Päihdehuollon laitoksissa hoidossa olleet asiakkaat /1000 asukasta (id:1270)

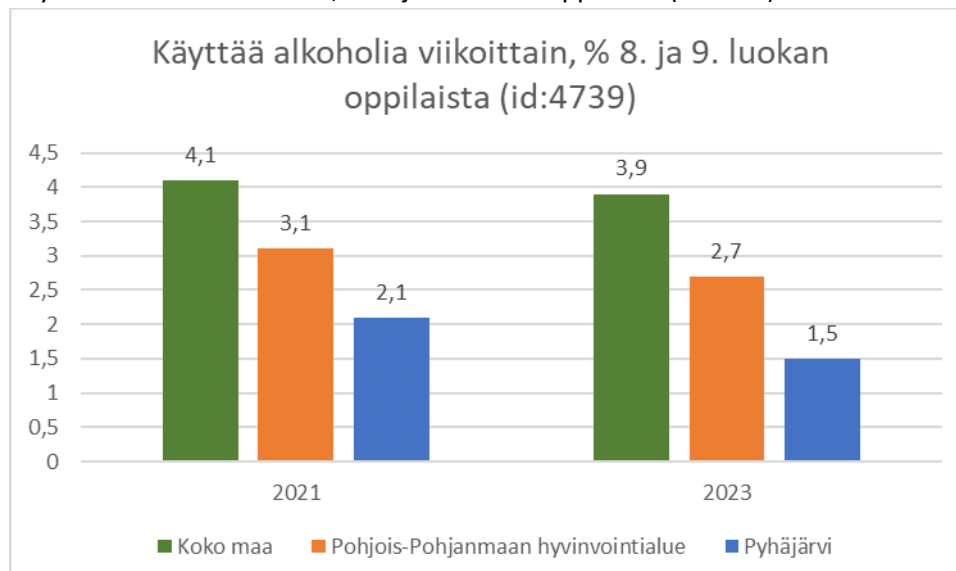
10. Päihteiden vuoksi sairaaloiden ja terveyskeskusten vuodeosastoilla hoidetut potilaat / 1000 asukasta (id:1278)

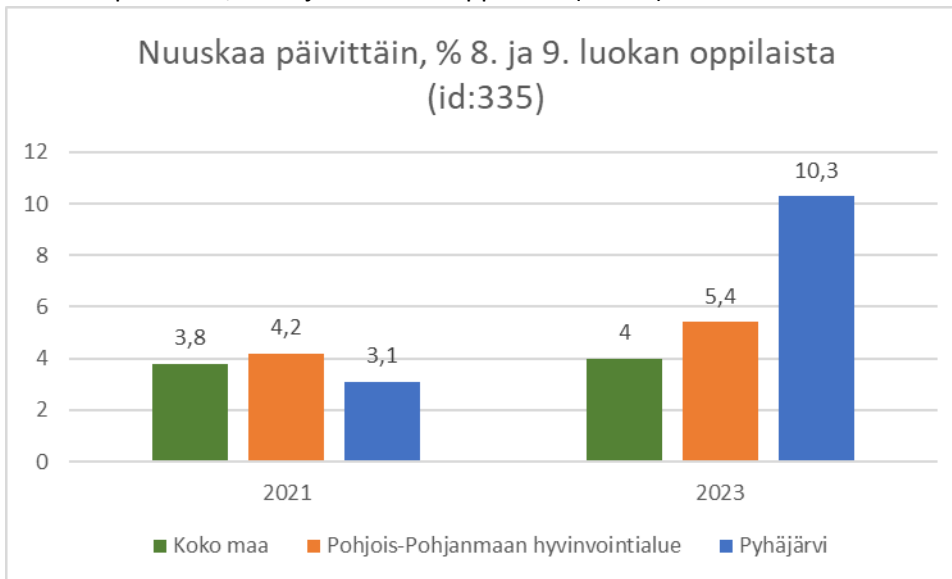
11. Kokeillut laittomia huumeita ainakin kerran, % 8. ja 9. luokan oppilaista (id:290)

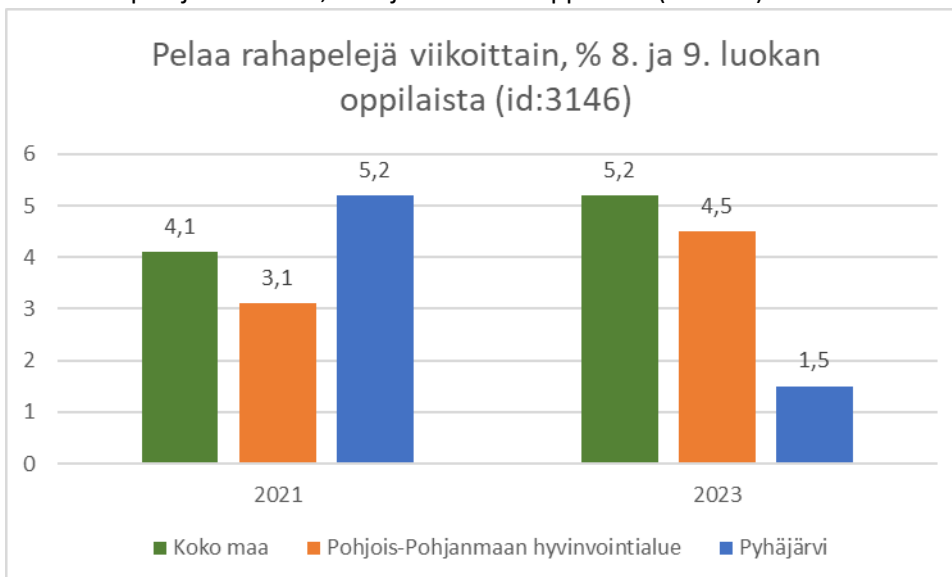
12. Käyttää alkoholia viikoittain, % 8. ja 9. luokan oppilaista (id:4739)

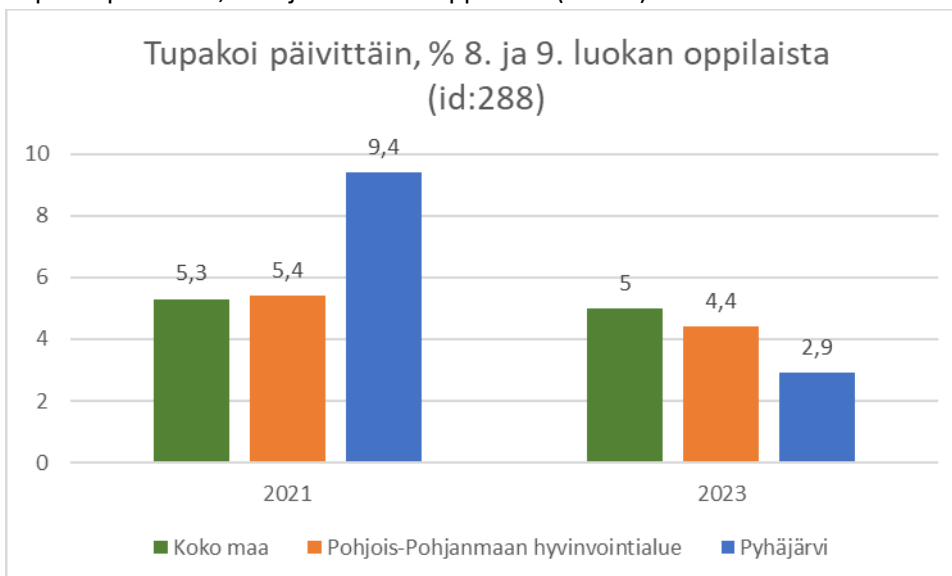
13. Nuuskaa päivittäin, % 8.- ja 9. luokan oppilaista (id:335)

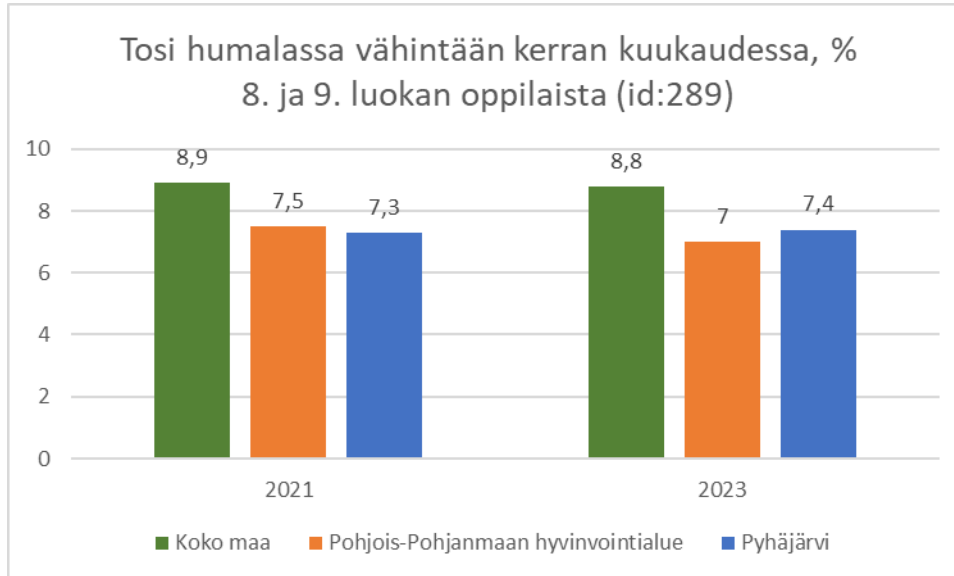
14. Pelaa rahapelejä viikoittain, % 8. ja 9. luokan oppilaista (id:3146)

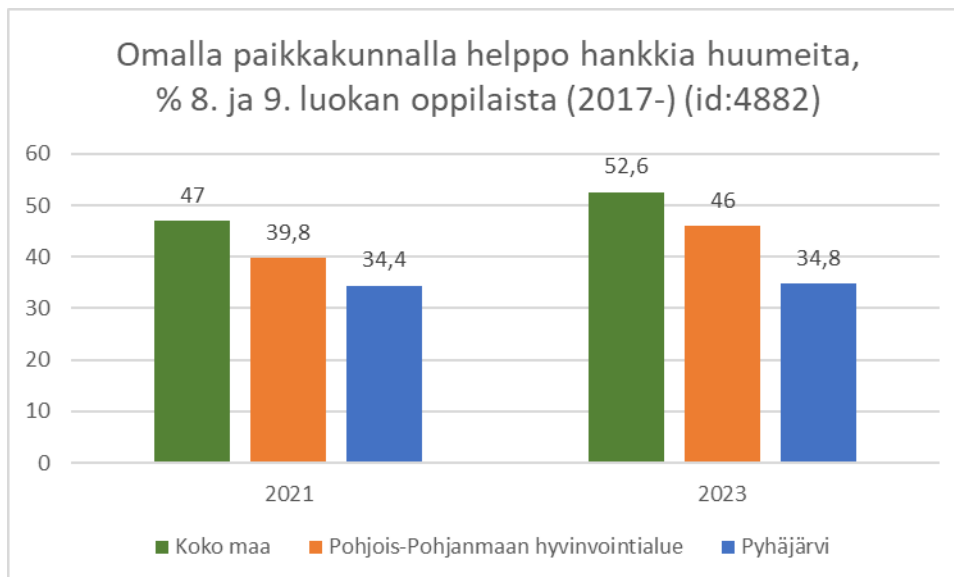
15. Tupakoi päivittäin, % 8. ja 9. luokan oppilaista (id:288)

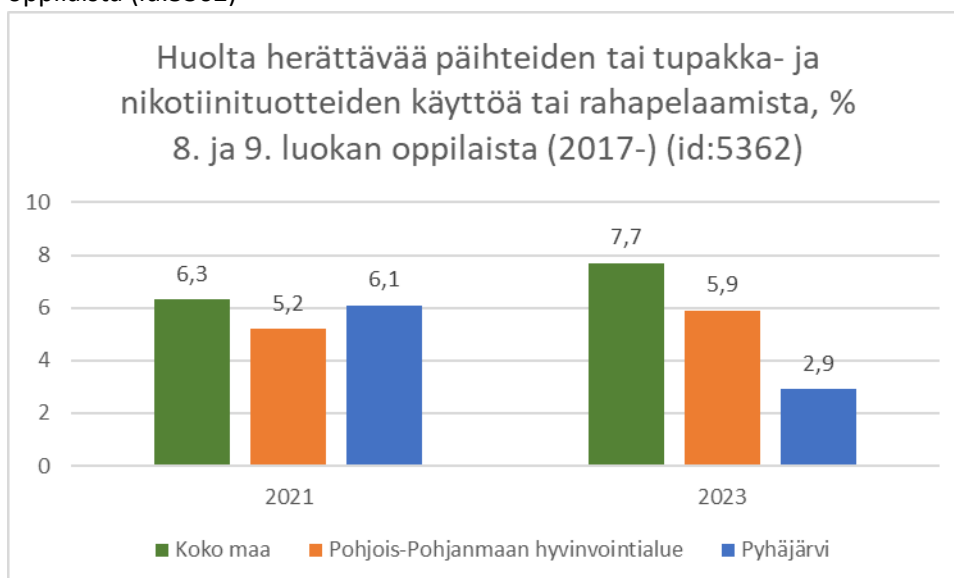
16. Tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa, % 8. ja 9.luokan oppilaista (id:289)

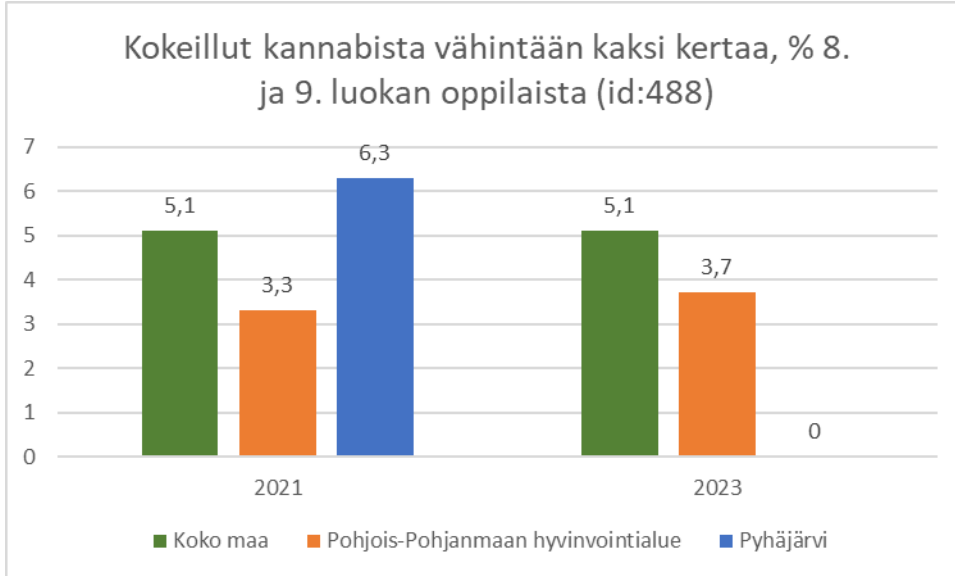
17. Omalla paikkakunnalla helppo hankkia huumeita, % 8. ja 9. luokan oppilaista (id:4882)

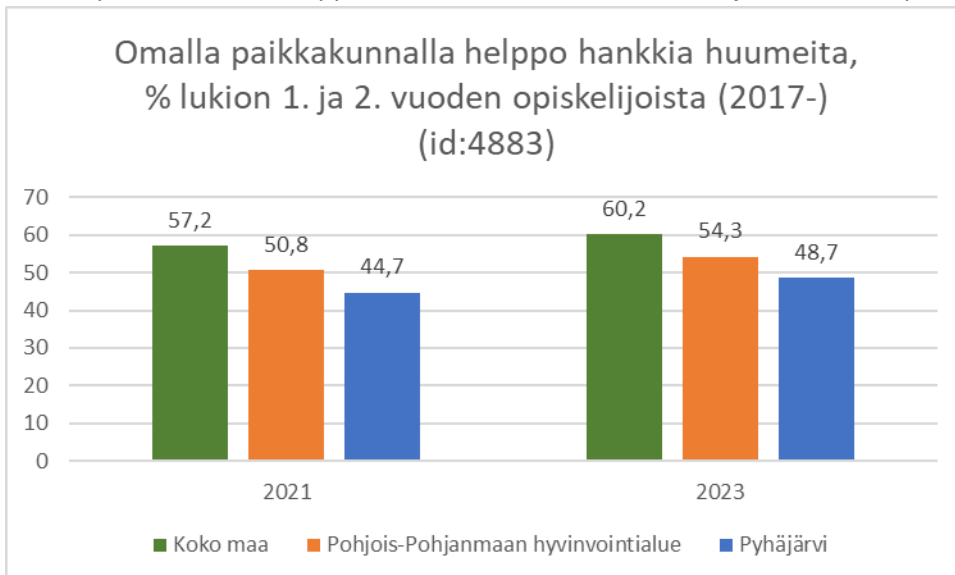
18. Huolta herättävää päihteiden tai tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttö tai rahapelaamista, % 8.-9.luokan oppilaista (id:5362)

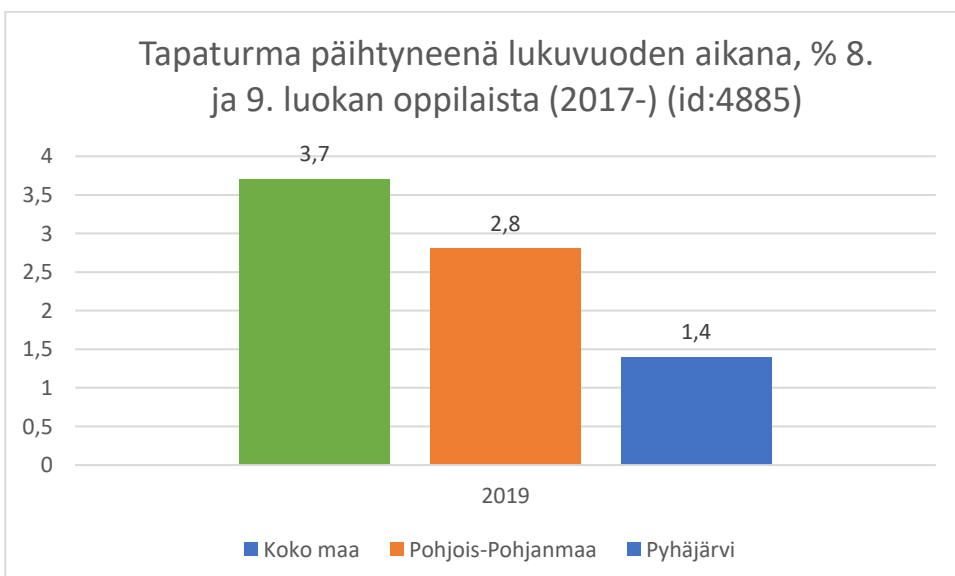
19. Kokeillut kannabista vähintään kaksi kertaa, % 8. ja 9. luokan oppilaista (id:488)

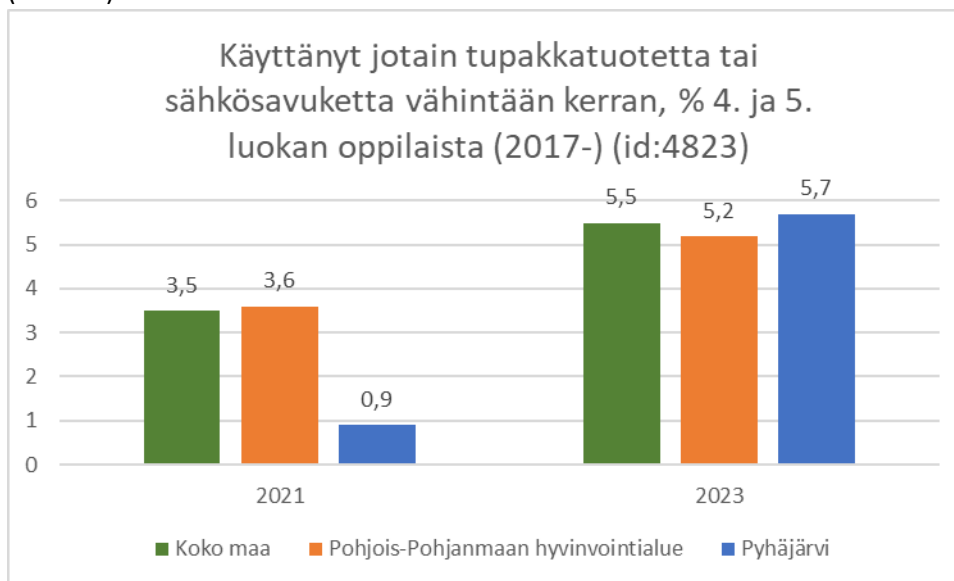
20. Omalla paikkakunnalla helppo hankkia huumeita, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista (2017-) (id:4883)

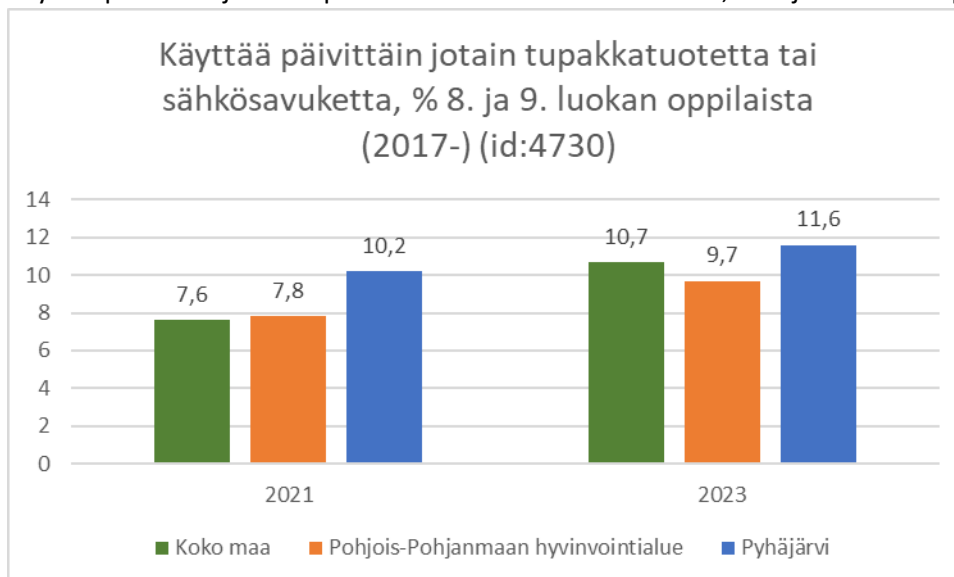
21. Tapaturma päihtyneenä lukuvuoden aikana, % 8. ja 9. luokan oppilaista (2017-) (id:4885) indikaattoritietoa ei vuosilta 2020, 2021, 2022, 2023

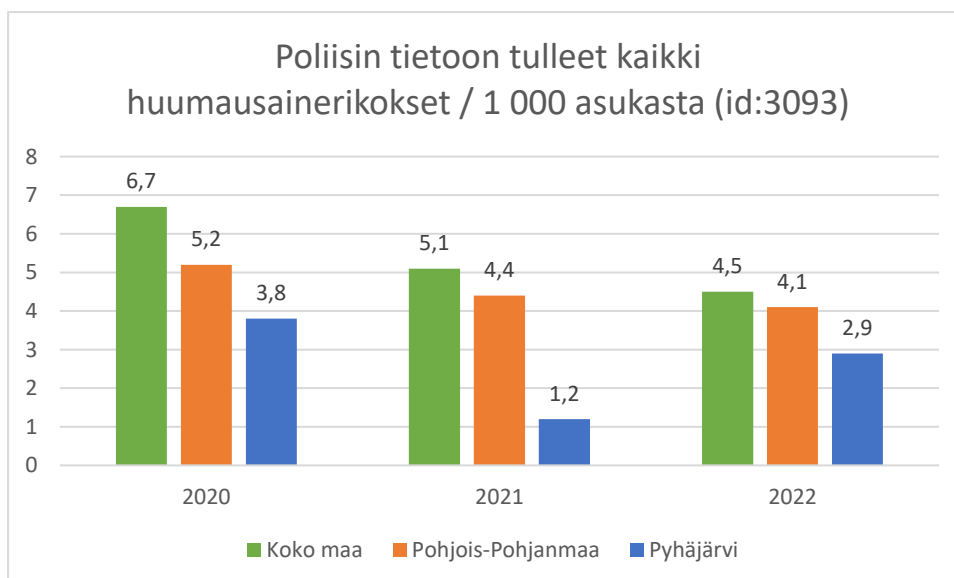
22. Käyttänyt jotain tupakkatuotetta tai sähkösavuketta vähintään kerran, % 4. ja 5. luokan oppilaista (2017-) (id:4823)

23. Käyttää päivittäin jotain tupakkatuotetta tai sähkösavuketta, % 8. ja 9. luokan oppilaista (2017-) (id:4730)

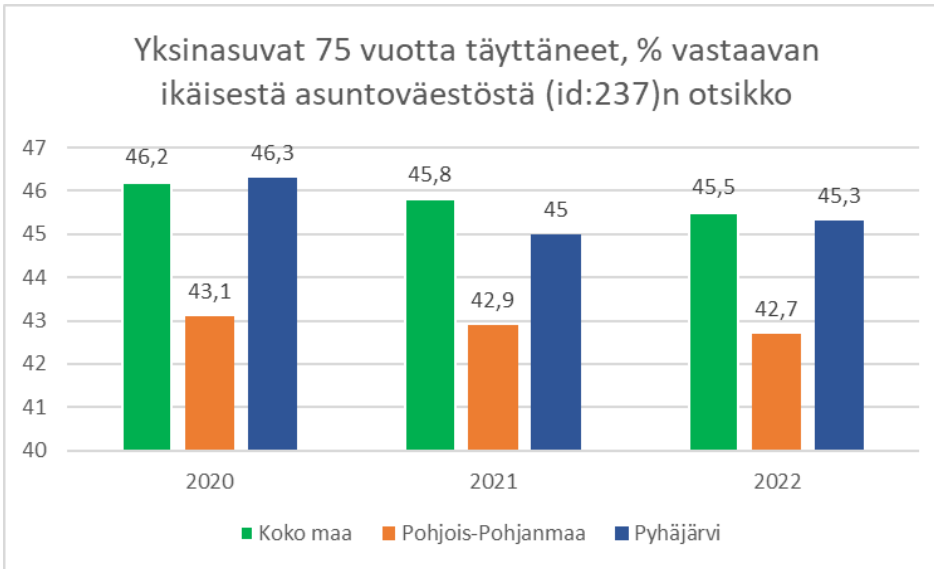

24. Poliisin tietoon tulleet kaikki huumausainerikokset, % (id:3093)

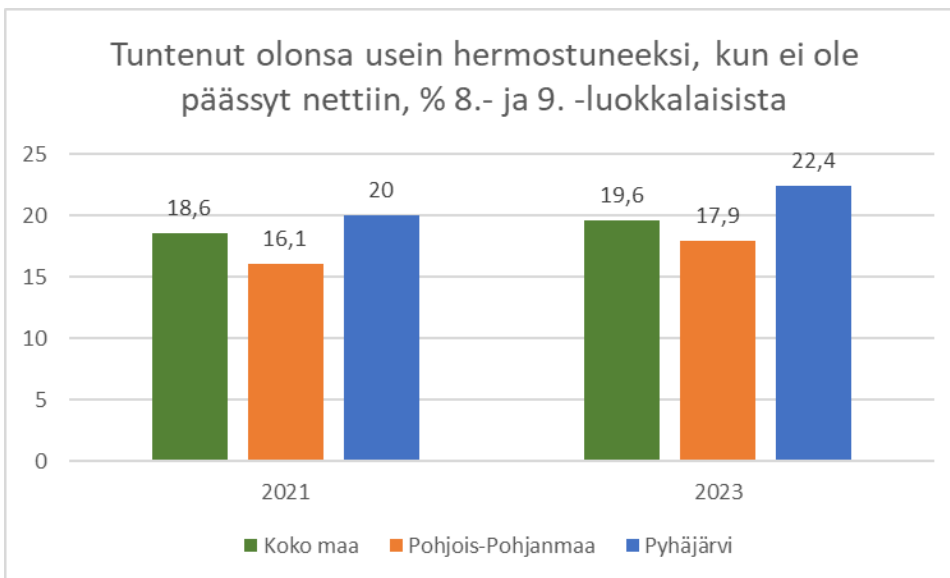

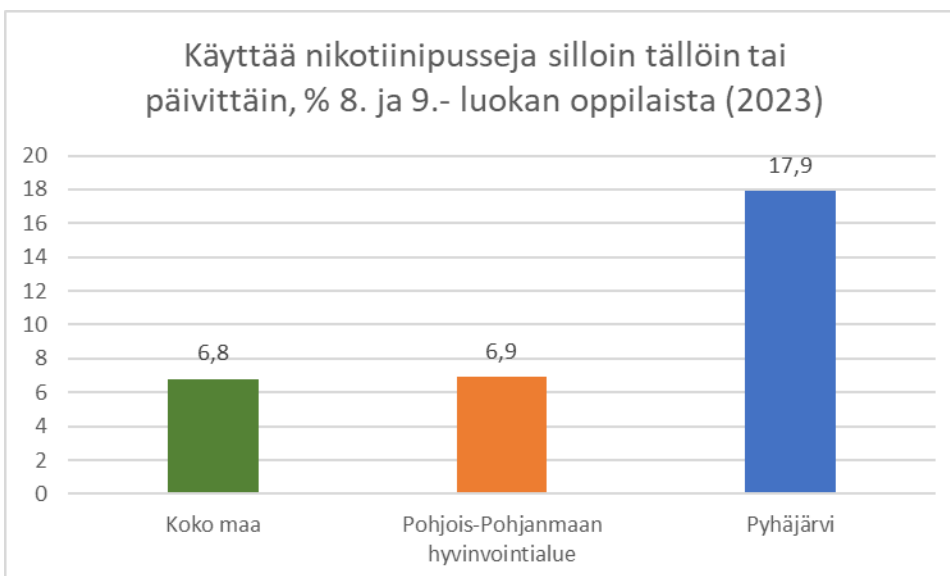
25. Yksinasuvat 75 täyttäneet, % vastaavan ikäisestä asuntoväestöstä

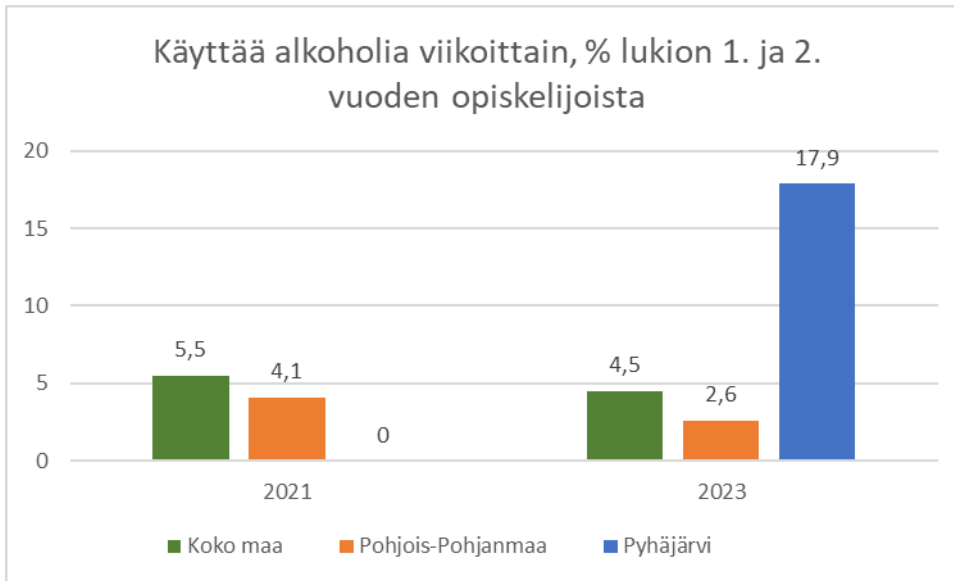
26. Tuntenut olonsa usein hermostuneeksi, kun ei ole päässyt nettiin, % 8. ja 9. -luokkalaisista

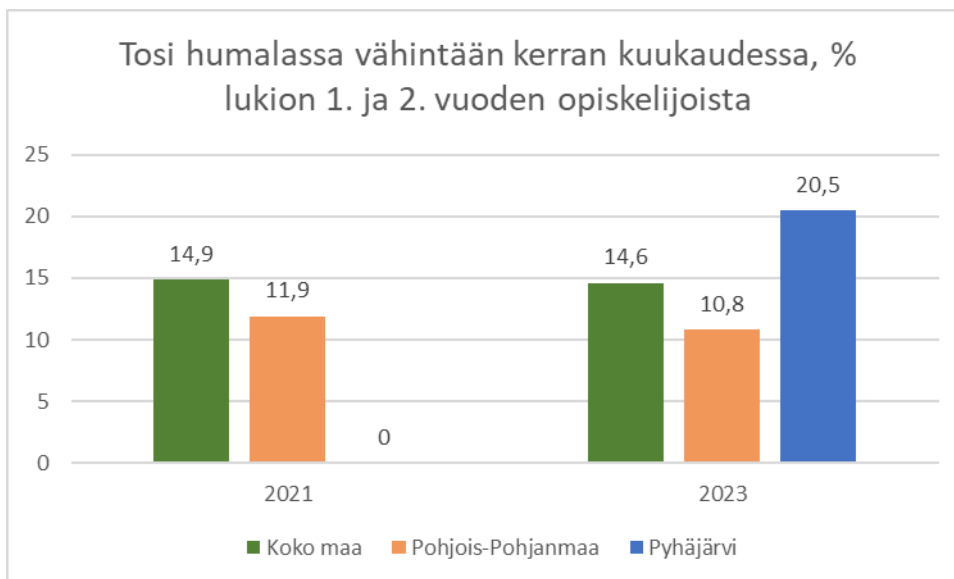
27. Käyttää nikotiinipusseja silloin tällöin tai päivittäin, % 8. ja 9.- luokan oppilaista

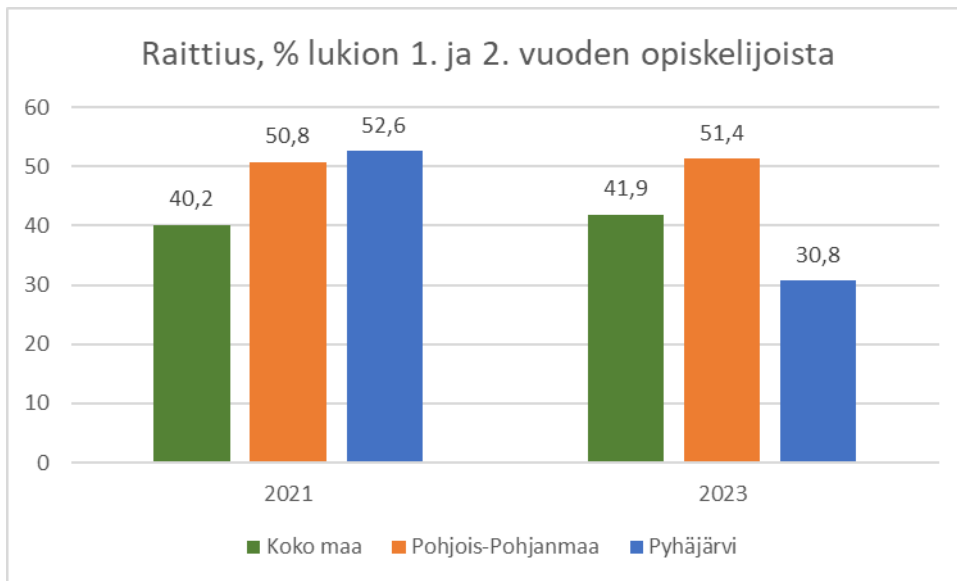
28. Käyttää alkoholia viikoittain % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista

29. Tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista

30. Raittius, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista

31. Käyttää päivittäin jotain tupakkatuotetta tai sähkösavuketta, % lukion 1.- ja 2. vuoden opiskelijoista

